

TEISĖJO NEPRIKLAUSOMUMO GARANTIJOS IR JŲ UŽTIKRINIMAS LIETUVOJE

Rasa Ragulskytė-Markovienė

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos

Viešosios teisės institutas

El. paštas: r.markoviene@mruni.eu

Santrauka. Teisėjo nepriklausomumo garantijos yra neatsiejama teisingumo įgyvendinimo sąlyga, žmogaus teisių ir laisvių apsaugos užtikrinimo priemonė. Teisėjo nepriklausomumas yra ne privilegija, o viena iš svarbiausių teisėjo pareigų, kylanti iš asmens teisės į nešališką ir teisingą bylos išnagrinėjimą. Vertinant teisėjo nepriklausomumo principo užtikrinimo padėtį Lietuvoje, išskirtinos sritys, kuriose teisėjo nepriklausomumo įgyvendinimas turi būti sustiprintas peržiūrint (pakeičiant, papildant) galiojantį teisinį reglamentavimą ir taikytiną praktiką, – tai teisėjų atranka, teisėjų skyrimas (atleidimas) ir teisėjų atlyginimų nustatymas. Teisėjų atrankos procese būtina užtikrinti tinkamą kompetencijų (funkcijų) paskirstymą tarp subjektų, dalyvaujančių šiame procese, maksimaliai eliminuoti subjektyvius atrankos kriterijus. Teismų įstatyme turėtų būti nustatytas mechanizmas, kaip atliekama teisėjo atleidimo procedūra, kai Lietuvos Respublikos Prezidentas kreipiasi į Teisėjų tarybą patarimo atleisti teisėją, jam pažeminus teisėjo vardą, taip pat turėtų būti reglamentuota procedūra, kai teisėjas siekia būti grąžintas (paskirtas) į teisėjo pareigas be atrankos procedūros. Vykdomosios valdžios institucijoms pripažįstant, kad teismų sistemoje atlyginimų lygis yra per žemas, teisėjų atlyginimo nustatymas turi būti prioritetas ir skubiai įgyvendintinas uždavinys.

Reikšminiai žodžiai: teisėjo nepriklausomumo principas, teisėjo nepriklausomumo garantijos, išorinis teisėjo nepriklausomumas, vidinis teisėjo nepriklausomumas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija, teisėjų atranka, teisėjų skyrimas (atleidimas), teisėjo atlyginimas.

Įvadas

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalis, 114 straipsnio 1 dalis ir šias Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatas aiškinanti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika pagrindžia vieno svarbiausių teisingumo vykdymo principų – teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo – svarbą ir reikšmę. Teisėjo nepriklausomumo garantijos yra neatsiejama teisingumo įgyvendinimo sąlyga, žmogaus teisių ir laisvių apsaugos užtikrinimo priemonė, teisės viršenybės principo įgyvendinimo patvirtinimas. Teisėjo nepriklausomumas gali paskatinti diskusijas, ar tai nėra tam tikros asmenų grupės privilegija, ar teisėjo nepriklausomumo garantijos nebus panaudotos ne teisingumo vykdymui, o kokiems nors kitiems tikslams, kurie nesuderinami su jų paskirtimi. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra ne privilegija, o viena iš svarbiausių teisėjo ir teismo pareigų, kylanti iš asmens teisės turėti nešališką ginčo arbitražą, būtina nešališko ir teisingo bylos išnagrinėjimo, taigi ir pasitikėjimo teismu, sąlyga. Būtent pasitikėjimas teisėju (teismu) turėtų būti esminis siekis, į kurį turėtų būti nukreipta visa teisėjų nepriklausomumo principo plėtojimo praktika ir doktrina.

Straipsnio mokslinio tyrimo objektas yra teisėjo nepriklausomumo principo, teisėjo nepriklausomumo garantijų samprata ir jų analizė, siekiant atskleisti šio principo ir garantijų reikšmę Lietuvoje, iš esmės paneigiant teisėjo nepriklausomumo principo ir iš jo kylančių garantijų prilyginimą privilegijai. Straipsnyje analizuojami pagrindiniai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos aspektai, tarptautiniai dokumentai, nacionaliniai teisės aktai, kuriuose įtvirtintos teisėjo nepriklausomumo garantijos ar kurie yra susiję su teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimu, kitų Lietuvos teisės mokslininkų (V. Sinkevičiaus, T. Birmontienės, D. Žalimo, H. Šinkūno, V. Valančiaus, V. Mikelėno, D. Jočienės ir kt.) moksliniai darbai, kuriuose pasisakoma dėl įvairių teisėjo nepriklausomumo principo aspektų.

Kalbant apie teisėjo nepriklausomumo principą, svarbu suvokti jo rūšis (pvz., išorinis teisėjo nepriklausomumas ir vidinis teisėjo nepriklausomumas) ir kiekvienai jų užtikrinti numatytas garantijas. Teisėjo nepriklausomumo principas yra sudėtinga teisinė kategorija, kurią norint apibrėžti,

reikia atlikti visuminę jos sudėtinių dalių analizę. Straipsnio tikslas – apibrėžti šios teisinės kategorijos sampratą, įvardyti teisėjo nepriklausomumo garantijas, pagrindžiant jų reikšmę ir įvertinant jas kaip būtiną teisingumo vykdymo sąlygą, o ne kaip privilegiją. Siekiant šio tikslo keliami tokie straipsnio uždaviniai: atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo suformuotą praktiką ir tarptautiniuose dokumentuose įtvirtintas teisėjo nepriklausomumo garantijas, pateikti kuo platesnę teisėjo nepriklausomumo principo sampratą, išskirti ir apibūdinti pagrindines teisėjo nepriklausomumo garantijas, atskleisti galiojančio teisinio reglamentavimo privalumus ir tam tikrus trūkumus, kurie, manytina, kelia grėsmę tinkamam teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimui Lietuvoje.

1. Teisėjo nepriklausomumo principo samprata

1.1. Teisėjo nepriklausomumo principo įtvirtinimas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir jo aiškinimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – ir Konstitucija) 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi. Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje skelbiama, kad teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo. Pagal Konstitucijos 114 straipsnio 1 dalį, valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ar piliečių kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą draudžiamas ir užtraukia įstatymo numatytą atsakomybę. Tai yra pamatinės Konstitucijos nuostatos, kuriomis remiamasi aiškinant teisėjo nepriklausomumo principo sampratą ir reikšmę.

Dar 1993 m. gruodžio 14 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu patvirtintuose Teisinės sistemos reformos metmenyse⁴⁶ buvo įtvirtinta:

⁴⁶ „Lietuvos Respublikos Seimo 1993 m. gruodžio 14 d. nutarimas Nr. I-331 „Dėl teisinės sistemos reformos metmenų ir jų įgyvendinimo““, TAR, <https://www.teisesakturegistras.lt/portal/lt/legalAct/TAR.72996F661C70>.

„Teisingumo ministerija garantuoja ne tik apylinkių teismų, bet ir apygardų teismų, Apeliacinio teismo organizacinę veiklą. Teisingumo ministerija parenka kandidatus į visų teismų, išskyrus Aukščiausiąjį Teismą, teisėjus, rūpinasi jų parengimu. Ji kontroliuoja ir revizuoja šių teismų darbą, išskyrus teisingumo vykdymą, laikydamosi teismų veiklos bei teisėjų ir teismų nepriklausomumo principų, jiems vykdant teisingumą“. 1998 m. birželio 25 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu patvirtintoje naujoje Teisinės sistemos reformos metmenų redakcijoje⁴⁷ buvo nustatyta: „Teismų administravimą vykdančioms institucijoms draudžiama kištis į teisėjo darbo sritį, kurią apima teisėjų nepriklausomumo principas“; „Teisingumo ministerija yra atsakinga už teisingumo sistemos institucijų (Apeliacinio, apygardų ir apylinkių teismų, prokuratūros, advokatūros, notariato ir kt.) organizacinį metodinį vadovavimą, darbo sąlygų sudarymą, šių institucijų organizacinės veiklos priežiūrą ir koordinavimą, užtikrina teisingumo vykdymo nepriklausomumą“. Taigi teisėjo nepriklausomumo principas buvo vienas iš pagrindinių orientyrų reformuojant Lietuvos Respublikos teisinę sistemą.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – ir Konstitucinis Teismas) yra pasisakęs įvairiais teisėjo nepriklausomumo principo aspektais. Viename iš pirmųjų savo nutarimų Konstitucinis Teismas konstatavo, kad vienas svarbiausių teisingumo vykdymo principų yra teisėjų ir teismų nepriklausomumas (1994 m. vasario 14 d. nutarimas)⁴⁸. Analizuodamas teisėjo nepriklausomumo principą Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto valdžių padalijimo principo kontekste, Konstitucinis Teismas nurodė, kad bet koks kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą yra draudžiamas⁴⁹. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad teisėjo nepriklausomumo principas turi būti realiai garantuojamas⁵⁰.

⁴⁷ „Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. VIII-810 „Dėl teisinės sistemos reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo““, TAR, <https://www.teise-sakturegistras.lt/portal/lt/legalAct/TAR.812AF5BED.57D>.

⁴⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta439/content>.

⁴⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. spalio 19 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta460/content>.

⁵⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta468/content>.

Konstitucinis Teismas suformavo gana plačią doktriną dėl skirtingų teisėjo nepriklausomumo garantijų. 1995 m. gruodžio 6 d. nutarime Konstitucinis Teismas nurodė, kad teisėjo ir teismo nepriklausomumo vykdant teisingumą garantijų turinį pirmiausia lemia jų nepriklausomumas: a) nuo byloje dalyvaujančių šalių bet kokio kišimosi, b) nuo valstybės valdžios, valdymo, taip pat visuomenės institucijų, korporacinių, neteisėtų asmeninių ar kitokių interesų įtakos; ir teisėjo nepriklausomumo garantijas išskyrė į tris grupes: 1) teisėjų įgaliojimų trukmės neliečiamumo (Konstitucijos 115 straipsnis); 2) teisėjo asmens neliečiamumo (Konstitucijos 114, 116 straipsniai); 3) teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijos⁵¹. 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijoms taip pat priskirtinas teisėjo ir teismo teisinis statusas; teisėjas pagal jo atliekamas pareigas negali būti priskirtas prie valstybės tarnautojų; iš jo negali būti reikalaujama vykdyti kokią nors politikos kryptį⁵². Visi teisėjai, vykdydami teisingumą, turi vienodą teisinį statusą tuo atžvilgiu, kad negali būti nustatomos nevienodos teisėjo nepriklausomumo vykdant teisingumą (sprendžiant bylas) savarankiškumo garantijos; joks teisėjas, vykdydamas teisingumą, nėra ir negali būti pavaldus jokiam kitam teisėjui ar kurio nors teismo (*inter alia* teismo, kuriame dirba, taip pat aukštesnės grandies ar instancijos teismo) pirmininkui; kita vertus, teisėjų vienodo teisinio statuso principas nereiškia, kad teisėjų materialinės bei socialinės garantijos negali būti diferencijuojamos pagal aiškius, *ex ante* žinomus kriterijus, nesusijusius su teisingumo vykdymu sprendžiant bylas (pavyzdžiui, pagal asmens darbo teisėju trukmę) (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas⁵³). Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijos tarpusavyje yra glaudžiai susijusios; teisėjo ir teismų nepriklausomumo apskritai negalima vertinti

⁵¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta436/content>.

⁵² „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta368/content>.

⁵³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta368/content>.

pagal kokį nors vieną, kad ir labai reikšmingą, požymį, todėl visuotinai pripažįstama, jog pažeidus kurią nors iš teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų gali būti pakenkta teisingumo įgyvendinimui, kiltų pavojus, kad nebus užtikrinamos žmogaus teisės ir laisvės, nebus garantuota teisės viršenybė (1999 m. gruodžio 21 d., 2001 m. liepos 12 d. nutarimai⁵⁴).

Vienas esminių teisėjo nepriklausomumo aspektų – teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijos yra būtinos pirmiausia dėl to, kad būtų užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas). Šis aspektas susijęs su Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalimi, kurioje nustatyta, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą, ir Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalimi, kurioje įtvirtinta, kad asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą, turi teisę, kad jo byla viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas. Konstitucinis Teismas 1996 m. balandžio 18 d. nutarime⁵⁵, remdamasis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁵⁶ (toliau – ir EŽTK) 6 straipsnio 1 dalimi⁵⁷, konstatavo, kad, pagal žmogaus teisių doktriną teismų nepriklausomumas demokratinėje visuomenėje laikomas reikšminga žmogaus teisių ir laisvių garantija; tai įtvirtinta daugelyje tarptautinių dokumentų. Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra ne privilegija, o viena iš svarbiausių teisėjo ir teismo pareigų, kylanti iš Konstitucijoje garantuotos asmens teisės turėti nešališką ginčo arbitrą, būtina nešališko ir teisingo bylos išnagrinėjimo, taigi ir pasitikėjimo teismu, sąlyga (1995 m. gruodžio 6 d., 1999 m. gruodžio

⁵⁴ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta327/content>.

⁵⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas“, LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26895?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=1261ba13-c161-4b92-9ab5-231c76274857>.

⁵⁶ „1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>.

⁵⁷ EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo.“

21 d., 2001 m. vasario 12 d.⁵⁸, 2006 m. sausio 16 d.⁵⁹ nutarimai). Konstitucinio Teismo doktrinoje teisėjo nepriklausomumo principas siejamas ir su jo nešališkumu. 2006 m. lapkričio 27 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas, taip pat jų nešališkumas yra užtikrinamas Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtinant teismų sistemos nepriklausomumą nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios (institucinis nepriklausomumas), įtvirtinant teisėjų procesinį nepriklausomumą, teismų organizacinį savarankiškumą ir savivaldą, teisėjų statusą, teisėjų asmens neliečiamybę, imunitetus, teisėjų įgaliojimų trukmės neliečiamumą, teisėjų socialines (materialines) garantijas, taip pat nustatant draudimą valstybinės valdžios ir valdymo institucijoms, Seimo nariams ir kitiems pareigūnams, politinėms partijoms, politinėms ir visuomeninėms organizacijoms, piliečiams kištis į teisėjo ar teismo veiklą⁶⁰. Minėtame nutarime Konstitucinis Teismas, nepateikdamas baigtinio teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų sąrašo⁶¹, pabrėžė, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas, jų nešališkumas yra užtikrinamas ir kitomis Konstitucijoje bei įstatymuose nustatytomis garantijomis. 2020 m. rugsėjo 2 d. nutarime⁶² Konstitucinis Teismas išskyrė dvi nepriklausomumo rūšis: 1) procesinį nepriklausomumą, kuris reiškia teisėjo ir teismų, vykdančių teisingumą, nepriklausomumą; 2) institucinį nepriklausomumą, kuris reiškia teismų sistemos nepriklausomumą nuo įstatymų leidžiamosios valdžios ir vykdomosios valdžios.

Taigi teismo nepriklausomumas – tai ne tik teisėjo nesuinteresuotumas konkrečios bylos baigtimi, bet ir objektyviai egzistuojančios nešališkumo

⁵⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 12 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta316/content>.

⁵⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>.

⁶⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta226/content>.

⁶¹ Toma Birmontienė, „Teisminės valdžios nepriklausomumas kaip asmens teisių gynimo garantija Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, iš *Asmens teisių gynimas: problemos ir sprendimai: mokslo studija*, Armanas Abramavičius ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 118.

⁶² „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. rugsėjo 2 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2213/content>.

garantijos, paneigiančios bet kokias abejones dėl galimos valdžios institucijų įtakos teismams⁶³. Sprendžiant, ar teismas yra nepriklausomas, atsižvelgiama į šiuos aspektus: teisėjų ar atitinkamos institucijos narių skyrimo būdą ir rūšį; terminą, kiek laiko minėti teisėjai ar asmenys eis savo pareigas; ar yra įtvirtinta įstatyme garantijų sistema, kuri padės minėtiems asmenims išvengti išorės įtakos; ar teismas gali būti išoriškai vertinamas kaip nepriklausomas⁶⁴.

Kaip matyti iš pateiktų Konstitucinio Teismo jurisprudencijos pavyzdžių, Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalį, 114 straipsnį, pabrėžė aiškų teisėjo nepriklausomumo principo tikslą – užtikrinti žmogaus teises ir laisves. „Teismo ir teisėjo nepriklausomumo reikalingumo šaknys glūdi visuomenės poreikyje turėti teisę į sąžiningą ir tinkamą teismą“⁶⁵. Ieškant atsakymo, kokia institucija gali tinkamai užtikrinti tinkamą žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, jau neabejojama, kad tai yra nepriklausomas ir nešališkas teismas⁶⁶. Teisėjų nepriklausomumas – tai „esminė sąžiningo teismo proceso garantija, užtikrinanti bylinėjimąsi ir ginčų nagrinėjimą lygybės sąlygomis, be išankstinio teismo nusistatymo. Šiuo aspektu nepriklausomumas yra glaudžiai susijęs su nešališkumu“⁶⁷. „Teismų nepriklausomumas jokiū būdu neturėtų būti suprantamas kaip savitiksliis dalykas. <...> Teismų ir teisėjų nepriklausomumas yra ne tikslas, o tik priemonė tinkamam, sąžiningam, nešališkam bylų nagrinėjimui užtikrinti“⁶⁸. Taigi visuomenės lūkestis, kad jos proble-

⁶³ Pranas Kūris, „Lietuva ir Europos Žmogaus Teisių Teismas: visi turime teisę į teisingą bylos nagrinėjimą“, *Justitia* 3 (1996): 5.

⁶⁴ Danutė Jočienė. „Teismų nešališkumo ir nepriklausomumo garantijos Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje. Teisėjų socialinės garantijos tarptautinių dokumentų požiūriu“, iš *Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje*, Danutė Jočienė ir Kęstutis Čilinskas (Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas Jungtinių Tautų vystymo programa, 2004), 189.

⁶⁵ Virgilijus Valančius, „Teismo ir teisėjo nepriklausomumo principas ir konstitucinė justicija“, *Jurisprudencija* 16, 8 (2000): 16.

⁶⁶ *Ibid.*, 14.

⁶⁷ Rimvydas Norkus, „Svarbiausia – teismų darbo kokybė“, *Teismai.lt* 5 (2016), https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2017/01/d1_teismai_lt.pdf.

⁶⁸ Valentinas Mikelėnas, *Civilinis procesas: Pirmoji dalis* (Vilnius: Justitia, 1996), 140.

mas ir kylančius ginčus spręš sąžiningas ir nepriklausomas teismas (teisėjas), yra natūrali demokratinių valstybių, kurios teikia prioritetą žmogaus teisių ir laisvių apsaugai, pasekmė.

1.2. Teisėjo nepriklausomumo principo įtvirtinimas tarptautiniuose aktuose

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, plėtodamas teisėjų nepriklausomumo principo doktriną, rėmėsi įvairiais tarptautiniais aktais. Konstitucinis Teismas atsižvelgė į 1985 m. gruodžio 13 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliuciją 40/146 „Pagrindiniai teismų nepriklausomumo principai“⁶⁹, kurioje pritariama teismų nepriklausomumo pagrindams ir kreipiamasi į Vyriausybės prašant atsižvelgti į juos ir pasinaudoti nacionalinėje įstatymų leidyboje ir praktikoje, taip pat atkreipti dėmesį ir į kitus tarptautinius aktus (pvz., 1948 m. gruodžio 10 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, 1985 m. lapkričio 29 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliuciją Nr. 40/32, 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1994 m. spalio 13 d. patvirtintą rekomendaciją Nr. 94/12 „Dėl teisėjų nepriklausomumo, jų veiksmingumo ir vaidmens“, Tarptautinės teisėjų asociacijos 1999 m. lapkričio 17 d. patvirtintą Visuotinę teisėjo chartiją, Europos teisėjų asociacijos 1993 m. kovo 20 d. patvirtintą Europos teisėjo chartiją)⁷⁰.

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos⁷¹ 10 straipsnyje įtvirtinta, kad kiekvienas turi visiškai lygią teisę, kad, nustatant jo teises ir pareigas ir jam

⁶⁹ „Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1985 m. gruodžio 13 d. rezoliucija Nr. 40/146“, ICJ, <http://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/03/UN-Basic-principles-independence-judiciary-1985-eng.pdf>.

⁷⁰ „Pažyma apie Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje taikytus tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės aktus, EŽTT ir ESTT sprendimus „Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės šaltiniai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje nuo 1993 m. iki 2015 m.“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/11/lrkt-praktika-2015.11.02.pdf>.

⁷¹ „Generalinės Asamblėjos 1948 m. gruodžio 10 d. rezoliucija Nr. 217 A (III). Visuotinė Žmogaus Teisių Deklaracija“, LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>.

pareiškus baudžiamąjį kaltinimą, jo byla teisingai ir viešai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas. Pagal EŽTK 6 straipsnio 1 dalį, nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo. Šių itin reikšmingų tarptautinių aktų nuostatos, kuriose teismas aiškiai įvardijamas kaip nepriklausomas ir nešališkas, paklojo pamatą tolesnei Europos valstybių teisėjo nepriklausomumo standartų plėtotei.

1985 m. gruodžio 13 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucijoje 40/146 „Pagrindiniai teismų nepriklausomumo principai“ išskiriami šie esminiai teismų (teisėjų) nepriklausomumo aspektai: teismų nepriklausomumą garantuoja valstybė, jis įtvirtinamas konstitucijoje arba įstatymuose; teismai bylas nagrinėja nešališkai pagal įstatymą, be jokių apribojimų, netinkamos įtakos, skatinimo, spaudimo, grasinimo ar įsikišimo; teismų kompetencija apima visus teisinius klausimus, teismai sprendžia, ar jiems priskirtas spręsti klausimas priklauso jų kompetencijai; draudžiama kištis į teisingumo vykdymą, peržiūrėti teismų sprendimus; teismai užtikrina tinkamą teismo procesą ir pagarbą šalių teisėms; valstybė užtikrina teismams tinkamus resursus jų funkcijoms vykdyti⁷².

Ypač didelę reikšmę teisėjo nepriklausomumo principo vystymuisi turėjo Europos Tarybos Ministrų komiteto 1994 m. spalio 13 d. priimta rekomendacija Nr. 94/12 „Dėl teisėjų nepriklausomumo, jų veiksmingumo ir vaidmens“⁷³, kurios preambulėje, be kita ko, pabrėžiama, kad teismų (teisėjų) nepriklausomumas užtikrina kiekvieno asmens teisę į tinkamą teismą, tai nėra teisėjų privilegija, tai yra žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos garantija, leidžianti kiekvienam asmeniui pasitikėti teismų

⁷² Plačiau apie šią rezoliuciją žr. Valentinas Mikelėnas, *Civilinis procesas: Pirmoji dalis* (Vilnius: Justitia, 1996), 74–76.

⁷³ „Europos Tarybos Ministrų komiteto 1994 m. spalio 13 d. rekomendacija Nr. 94/12 „Dėl teisėjų nepriklausomumo, jų veiksmingumo ir vaidmens““, COE, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804c84e2; plačiau apie šią rekomendaciją žr. Valentinas Mikelėnas, *Civilinis procesas: Pirmoji dalis* (Vilnius: Justitia, 1996), 74–76.

sistema⁷⁴. Ši rekomendacija buvo pakeista 2010 m. lapkričio 17 d., Europos Tarybai priėmus rekomendaciją Nr. 2010/12 „Dėl teisėjų nepriklausomumo, veiklos efektyvumo ir atsakomybių“⁷⁵ (toliau – ir Rekomendacija Nr. 2010/12). Rekomendacijos Nr. 2010/12 13 punkte nurodoma, kad būtina imtis visų būtinų priemonių, kad būtų gerbiamas, saugomas ir skatinamas teisėjo nepriklausomumas ir nešališkumas⁷⁶. Yra išskiriamos dvi teisėjo nepriklausomumo rūšys: 1) išorinis nepriklausomumas (II skyrius); 2) vidinis nepriklausomumas (III skyrius).

Rekomendacijos Nr. 2010/12 II skyriaus 11 punkte pabrėžiama, kad *išorinis teisėjo nepriklausomumas nėra privilegija, suteikiama teisėjams dėl jų pačių intereso, tai yra teisinės valstybės ir asmenų, siekiančių nešališko teismo, interesas. Teisėjo nepriklausomumas turi būti suprantamas kaip žmogaus teisių ir laisvių garantija ir nešališkas teisės taikymas. Teisėjo nešališkumas ir nepriklausomumas yra esminė proceso šalių lygiateisiškumo garantija. II skyriaus 14–21 punktuose nustatytos priemonės išoriniam teisėjo nepriklausomumui užtikrinti*⁷⁷. Šios priemonės aiškiai parodo, kad

⁷⁴ Anglų k.: „*Underlining that the independence of the judiciary secures for every person the right to a fair trial and therefore is not a privilege for judges, but a guarantee of respect for human rights and fundamental freedoms, allowing every person to have confidence in the justice system*“.

⁷⁵ „Europos Tarybos 2010 m. lapkričio 17 d. rekomendacija Nr. 2010/12 „Dėl teisėjų nepriklausomumo, veiklos efektyvumo ir atsakomybių““, COE, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805afb78.

⁷⁶ Anglų k.: „*All necessary measures should be taken to respect, protect and promote the independence and impartiality of judges*“.

⁷⁷ Įstatyme turi būti numatomos sankcijos asmenims, siekiantiems neleistinu būdu paveikti teisėjus (14 punktas); teismų sprendimai turi būti motyvuoti ir paskelbti viešai, teisėjai negali būti įpareigojami kaip nors kitaip pagrįsti priimto sprendimo motyvus (15 punktas); teismo sprendimai negali būti peržiūrimi kitaip, nei įstatymo nustatyta apeliacine ar proceso atnaujinimo tvarka (16 punktas); vykdomoji ir įstatymų leidžiamoji valdžios negali priimti sprendimų, panaikinančių teismų sprendimus, išskyrus sprendimus dėl amnestijos, malonės ar kitų panašių priemonių (17 punktas); komentuodami teismo sprendimus vykdomosios ir įstatymų leidžiamosios valdžių atstovai privalo vengti kritikos, galinčios pakenkti teisminei valdžios nepriklausomumui ar visuomenės pasitikėjimui ja (18 punktas); teismo procesas ir klausimai, susiję su teismų administravimu, yra viešasis interesas, tačiau teisė gauti tokią informaciją privalo būti įgyvendinama laikantis ribų, išplaukiančių iš teisėjų nepriklausomumo principo; skatinamas atstovų spaudai pareigybių ar spaudos (viešųjų ryšių) tarnybų steigimas, teisėjai turėtų santūriai bendrauti su žiniasklaida (19 punktas); teisėjai, kurie yra

išorinio teisėjo nepriklausomumo klausimas kyla teisėjo santykiyje su kitomis valdžios institucijomis (vykdomąja, įstatymų leidžiamąja valdžiomis), žiniasklaida ir visuomene, taip pat teisėjui atliekant kitus veiksmus, kurie nesusiję su teisingumo vykdymu.

Kita teisėjo nepriklausomumo principo rūšis – *vidinis teisėjo nepriklausomumas* – suprantama kaip kiekvieno individualaus teisėjo nepriklausomumas jam vykdamas teisingumą (Rekomendacijos Nr. 2010/12 III skyriaus 22 punktas). Teisėjas, priimdamas sprendimą, privalo būti nepriklausomas ir nešališkas, turėti galimybę veikti be jokių apribojimų, neleistino poveikio, spaudimo, tiesioginio ar netiesioginio bet kurios valdžios, įskaitant ir valdžią teismų viduje, poveikio; hierarchinė teismų organizacija neturi kenkti atskiro teisėjo nepriklausomumui (22 punktas). III skyriaus 23–25 punktuose numatytos priemonės vidiniam teisėjo nepriklausomumui užtikrinti⁷⁸. Kaip matyti, vidinis teisėjo nepriklausomumas pasireiškia santykiuose su kitais teisėjais, teismo vadovybe ir kitais teismo pareigūnais (tarnautojais), kurie turi tam tikrus įgaliojimus pagal jiems priskirtas funkcijas (pvz., yra atsakingi už bylų skirstymą, už su teisėju dirbančio personalo parinkimą (paskirstymą), teisėjo aprūpinimą darbo priemonėmis ir pan.).

Rekomendacijoje Nr. 2010/12 yra analizuojami ir kiti su teisėjo nepriklausomumo principu susiję aspektai – teisėjų tarybų įsteigimo reikšmė, teismų finansinis ir materialinis aprūpinimas, teisėjų atsakomybė, teismų administravimas, teisėjų bendradarbiavimas, teisėjų atranka ir karjera,

visuomenės dalis, be visuomenės pasitikėjimo negali efektyviai vykdyti teisingumo, teisėjai turi gauti informaciją apie visuomenės lūkesčius ir pretenzijas (20 punktas); teisėjai gali dalyvauti veiklose, nesusijusiose su jų oficialiomis funkcijomis, siekdami išvengti interesų konflikto, teisėjų dalyvavimas kitose veiklose turėti apsiriboti veiklomis, suderinamomis su jų nepriklausomumu ir nešališkumu (21 punktas).

⁷⁸ Aukščiausieji teismai negali duoti teisėjams instrukcijų, kaip jie turi išspręsti individualią bylą, išskyrus prejudicinius sprendimus ar taikant tam tikras įstatyme numatytas priemones (23 punktas); siekiant garantuoti teisę į nepriklausomą ir nešališką teisėją, bylos teisėjams turi būti paskirstomos pagal iš anksto nustatytus objektyvius kriterijus; bylų paskirstymas negali būti paveiktas proceso šalių ar kitų bylos baigtimi suinteresuotų asmenų (24 punktas); teisėjams turi būti suteikta teisė laisvai steigti ar vienytis į profesines organizacijas, kurių tikslas yra ginti teisėjų nepriklausomumą, saugoti jų interesus bei skatinti teisės viešpatavimą (25 punktas).

teisėjų įgaliojimų trukmė, teisėjų atlyginimas, teisėjų mokymai, teisėjų veiklos vertinimas, teisėjų pareigos ir atsakomybė, teisėjų etika⁷⁹. Toks platus Rekomendacijoje Nr. 2010/12 aptariamų klausimų ratas suponuoja išvadą, kad iš esmės visi klausimai, susiję su teisėjo pareigomis, veikla, teisėjo statusu, garantijomis, yra susiję su teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimu. Nors ši rekomendacija teisės mokslo doktrinoje nėra plačiai analizuota, tačiau informacijos apie šią rekomendaciją sklaida, taip pat ir jos vertimas į lietuvių kalbą, išsamesni jos turinio ir taikymo Lietuvoje ir kitose valstybės tyrimai, platesnis rekomendacijos taikymas praktikoje, ypač teisėkūros procesuose, prisidėtų prie teisėjų nepriklausomumo stiprinimo, teisinės valdžios veiksmingumo ir atsakingumo didinimo⁸⁰.

2. Teisėjo nepriklausomumo garantijos

2.1. Konstitucinio Teismo doktrinoje išskirtos teisėjo nepriklausomumo garantijos

Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarime konstatuota, kad Konstitucijoje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas įpareigoja įstatymų leidėją nustatyti tokias teisėjo ir teismo nepriklausomumą užtikrinančias garantijas, kurios užtikrintų teismo nešališkumą priimančiam sprendimui, neleistų kištis į teisėjo ir teismo veiklą įgyvendinant teisingumą⁸¹. Konstitucinis Teismas yra išskyręs šias teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų grupes: teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumą, teisėjo asmens neliečiamumą, teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijas,

⁷⁹ Plačiau apie Rekomendaciją Nr. 2010/12 žr.: Haroldas Šinkūnas, „Apie teisėjų nepriklausomumą, veiksmingumą ir atsakomybę“, iš *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*, Egidijus Kūris ir kt. (Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedra, Lietuvos notarų rūmai, 2012), 123–130.

⁸⁰ *Ibid.*, 124.

⁸¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta202/content>.

teisminės valdžios kaip visavertės valdžios savivalda, teismų finansinio ir materialinio techninio aprūpinimo garantijas (1995 m. gruodžio 6 d., 1996 m. balandžio 18 d., 1996 m. gruodžio 19 d., 1999 m. vasario 5 d., 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimai, 2000 m. sausio 12 d. sprendimas, 2006 m. kovo 28 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas taip pat yra pabrėžęs, kad visos šios garantijos yra glaudžiai tarpusavyje susijusios, todėl pažeidus bet kurią iš jų gali būti pakenkta teisingumo įgyvendinimui, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimui (1995 m. gruodžio 6 d., 1999 m. gruodžio 21 d., 2001 m. liepos 12 d., 2006 m. kovo 28 d. nutarimai).

Konstitucinės justicijos byloje, kuriose buvo sprendžiami teisėjų atleidimo iš pareigų, teismo (teismo skyrių) pirmininkų atleidimo iš pareigų, specialios įstatymo numatytos teisėjų institucijos statuso klausimai, Konstitucinis Teismas yra išdėstęs šiuos esminius *teisėjų įgaliojimų trukmės neliečiamumo garantijos* aspektus⁸²: Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo turi būti paisoma ir įstatymais nustatant teisėjų paskyrimo, paaukštinimo (t. y. paskyrimo aukštesnės grandies teismo teisėju atleidus iš ankstesnių pareigų arba paskyrimo į vadovaujančias ar aukštesnes vadovaujančias pareigas tame pačiame teisme), perkėlimo (darbo vietos keitimo) ar atleidimo iš pareigų tvarką, reguliuojant kitus santykius, susijusius su teisėjų paskyrimu, paaukštinimu, perkėlimu ar atleidimu iš pareigų⁸³; užtikrinant teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumą Konstitucijos 115 straipsnyje yra nustatyti atvejai, kada teisėjas gali būti atleistas iš pareigų; Konstitucijoje yra įtvirtintas baigtinis teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindų sąrašas, šis sąrašas negali būti išplėstas įstatymais ar kitais teisės aktais⁸⁴; teisėjų atleidimo iš pareigų tvarka turi būti nustatyta ne bet kokia-

⁸² Plačiau apie šią garantiją žr. Toma Birmontienė, „Teisminės valdžios nepriklausomumas kaip asmens teisių gynimo garantija Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, iš *Asmens teisių gynimas: problemos ir sprendimai: mokslo studija*, Armanas Abramavičius ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 121–127; Vytautas Sinkevičius, „Teisėjo atleidimas iš pareigų: konstitucinės doktrinos teoriniai ir praktiniai aspektai“, *Jurisprudencija* 2, 120 (2010): 94–107.

⁸³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta208/content>.

⁸⁴ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta208/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio

me, o būtent Teismų įstatyme; Teismų įstatyme nustatytos teisėjų atleidimo iš pareigų tvarkos privalo laikytis visi subjektai, kurie pagal Konstituciją ir Teismų įstatymą turi įgaliojimus spręsti teisėjų atleidimo iš pareigų klausimus arba Teismų įstatyme nustatytais būdais turi įgaliojimus dalyvauti sprendžiant teisėjų atleidimo iš pareigų klausimus; teisėjas, manantis, jog buvo nepagrįstai, neteisėtai atleistas iš pareigų, turi teisę dėl savo pažeistos teisės gynimo kreiptis į teismą; ši jo teisė yra absoliuti, jos negalima apriboti arba paneigti⁸⁵. Konstitucinis Teismas pabrėžė teisėjų įgaliojimų trukmės garantijos svarbą – tik nepriklausomas teismas, taigi tik toks, kurio teisėjams garantuojamas jų įgaliojimų trukmės neliečiamumas, gali būti laikomas vykdančiu teisingumą taip, kaip reikalauja Konstitucija; teisėjas, kad ir kokios politinės jėgos būtų valdžioje, turi išlikti nepriklausomas ir nesitaikyti prie galimos politinių jėgų kaitos⁸⁶.

Kita teisėjo nepriklausomumo garantija – *teisėjo neliečiamumas* – yra siejama su teisėjo imunitetu⁸⁷. „Teisėjo imunitetas, t. y. teisėjo apsauga nuo

Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta226/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta521/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. rugsėjo 2 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2213/content>.

⁸⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta226/content>.

⁸⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta208/content>; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 30 d. sprendimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta178/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. rugsėjo 2 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2213/content>.

⁸⁷ Plačiau apie šią garantiją žr. Toma Birmontienė, „Teisminės valdžios nepriklausomumas kaip asmens teisių gynimo garantija Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, iš *Asmens teisių gynimas: problemos ir sprendimai: mokslo studija*, Armanas Abramavičius ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 127–128 (109–139); Toma Birmontienė, „Konstitucinio Teismo nepriklausomumo konstitucinės garantijos“, iš *Konstituciniai ginčai*, Toma Birmontienė, Ingrida Danėlienė ir kiti (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2019), 141–145, <https://repository.mruni.eu/handle/007/16240>; Vytautas Sinkevičius, „Teisėjų imuniteto konstitucinis turinys“, iš *Lietuvos teisė 2020. Esminiai pokyčiai. II dalis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021), https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/17064/Lietuvos_teis%C4%97_II_dalis.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

nepagrįsto teisinio persekiojimo yra svarbi teisėjo ir teismo nepriklausomumo garantija, paprastai suprantama kaip teisėjo apsauga nuo neteisėto baudžiamojo persekiojimo.⁸⁸ Pagal Konstitucijos 114 straipsnio 2 dalį, teisėjas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, suimtas, negali būti kitaip suvaržyta jo laisvė be Seimo, o tarp Seimo sesijų – be Respublikos Prezidento sutikimo. Konstitucinis Teismas 2007 m. gruodžio 17 d. nutarime⁸⁹ išaiškino, kad teisėjo, kaip ir Seimo nario ir Vyriausybės nario, kurie taip pat yra pareigūnai, įgyvendinantys funkcijas vykdant valstybės valdžią, imunitetas nuo administracinės atsakomybės Konstitucijoje nėra nustatytas, išskyrus atvejus, kai administracinė atsakomybė yra susijusi su teisėjo laisvės suvaržymu. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas taip pat nurodė, kad iš Konstitucijos kyla įpareigojimas įstatymų leidėjui nustatyti tokią teisėjo patraukimo administracinėn atsakomybėn tvarką, kuri galėtų maksimaliai apsaugoti teisėją nuo nepagrįsto patraukimo administracinėn atsakomybėn. Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 9 d. nutarime buvo suformuotas iš esmės naujas požiūris į teisėjo imunitetą⁹⁰. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad Konstitucijos 114 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtintas funkcinio pobūdžio teisėjo imunitetas, turintis garantuoti teisėjo nepriklausomumą, kad būtų užtikrintas teisingumo vykdymas, todėl Seimo ar Respublikos Prezidento sutikimo reikalaujama tik dėl tokio teisėjo fizinės laisvės suvaržymo, kuriuo siekiama sudaryti prielaidas patraukti teisėją baudžiamojon ar kiton teisinėn atsakomybėn už nusikalstamas veikas ar kitus teisės pažeidimus, *inter alia* dėl jo sulaikymo, suėmimo ar kitokio laisvės atėmimo; tačiau pagal Konstitucijos 114 straipsnio 2 dalį nėra reikalaujama Seimo ar Respublikos Prezidento sutikimo dėl tokių įstatymų nustatytų procesinių priemonių, kuriomis savaime nėra suvaržoma asmens fizinė laisvė ir

⁸⁸ Toma Birmontienė, „Konstitucinio Teismo nepriklausomumo konstitucinės garantijos“, iš *Konstituciniai ginčai*, Toma Birmontienė, Ingrida Danėlienė ir kiti (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2019), 141, <https://repository.mruni.eu/handle/007/16240>.

⁸⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta576/content>.

⁹⁰ Plačiau apie šį Konstitucinio Teismo nutarimą žr. Vytautas Sinkevičius, „Teisėjų imuniteto konstitucinis turinys“, iš *Lietuvos teisė 2020. Esminiai pokyčiai. II dalis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021), 27–33, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/17064/Lietuvos_teis%c4%97_II_dalis.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

kurios būtinos siekiant greitai atskleisti ir išsamiai ištirti nusikalstamas veikas ir kitus teisės pažeidimus, *inter alia* surinkti įrodymus ir nustatyti nusikalstamas veikas ar kitus teisės pažeidimus padariusius asmenis (*inter alia* dėl kratos, poėmio, apžiūros). Formuodamas konstitucinę teisėjo imuniteto doktriną, Konstitucinis Teismas rėmėsi Venecijos komisijos 2010 m. kovo 12–13 d. Ataskaita apie teismų sistemos nepriklausomumą⁹¹ ir šios komisijos pateiktomis nuomonėmis⁹², kuriose aiškiai įvardyta, kad siekiant, jog teisėjai būtų apsaugoti nuo neleistinos išorinės įtakos, jie turėtų naudotis funkciniu – ir tik funkciniu – imunitetu (imunitetu nuo baudžiamojo persekiojimo už veiksmus, atliktus vykdant savo pareigas, išskyrus imunitetą nuo tyčinių nusikaltimų). Taigi Konstitucinis Teismas pripažino, kad ginčijama Teismų įstatymo 47 straipsnio 2 dalimi⁹³ išplečiami Konstitucijoje nustatyti

⁹¹ „Venecijos komisijos 2010 m. kovo 12–13 d. Ataskaita apie teismų sistemos nepriklausomumą“, Venice Commission, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)004-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)004-e).

⁹² „Venecijos komisijos 2003 m. birželio 13–14 d. nuomonė Nr. 246/2003 „Dėl Bulgarijos teismų sistemos reformos“, Venice Commission, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2003\)016-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2003)016-e); „Venecijos komisijos 2011 m. kovo 25–26 d. nuomonė Nr. 610/2011 „Dėl Turkijos teisėjų ir prokurorų įstatymo projekto“, Venice Commission, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e); „Venecijos komisijos 2013 m. kovo 8–9 d. *amicus curiae* Moldovos Respublikos Konstituciniam Teismui Nr. 698/2012 „Dėl teisėjų imuniteto“, Venice Commission, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2013\)008-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2013)008-e); „Venecijos komisijos 2015 m. birželio 19–20 d. nuomonė Nr. 802/2015 „Dėl Ukrainos Konstitucijos pataisų, susijusių su parlamento narių ir teisėjų imunitetu, projekto“, Venice Commission, <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD%282015%29008-e>; „Venecijos komisijos 2017 m. kovo 10–11 d. *amicus curiae* Moldovos Respublikos Konstituciniam Teismui Nr. 880/2017 „Dėl teisėjų baudžiamosios atsakomybės“, Venice Commission, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)002-e); „Venecijos komisijos 2019 m. gruodžio 6–7 d. *amicus curiae* nuomonė Moldovos Respublikos Konstituciniam Teismui Nr. 967/2019 „Dėl Konstitucinio Teismo teisėjų baudžiamosios atsakomybės“, Venice Commission, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)028-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)028-e).

⁹³ Teismų įstatymo 47 straipsnyje „Teisėjo imunitetas“ (2013 m. gruodžio 23 d. redakcija) nustatyta: „1. Teisėjas gali atsakyti baudžiamąja tvarka, gali būti suimtas arba gali būti kitaip suvaržyta jo laisvė tik Seimo, o tarp Seimo sesijų – Respublikos Prezidento sutikimu, išskyrus atvejus, kai teisėjas užtinkamas darantis nusikalstamą veiką (*in flagranti*). 2. Draudžiama įeiti į teisėjo gyvenamąsias ar tarnybines patalpas, daryti ten arba teisėjo asmeniniame ar tarnybiniame automobilyje, arba kitoje asmeninėje susisiekimo priemonėje apžiūrą, kratą ar

imuniteto taikymo atvejai, nes pagal Konstituciją imunitetas teisėjams yra taikomas išimtinai tik dviem atvejais – dėl patraukimo baudžiamojon atsakomybėn ir dėl suėmimo ar kitokio laisvės suvaržymo; taigi toks teisinis reguliavimas neatitinka konstitucinės teisėjų nepriklausomumo, teisėjo imuniteto sampratos ir apimtys. Šios gana griežtos konstitucinės doktrinos dėl teisėjų imuniteto suformavimas rodo, kad tam tikrais atvejais gali kilti klausimas dėl tam tikrų teisėjo nepriklausomumo garantijų atitikties proporcingumo principui. Visos teisėjo nepriklausomumo garantijos turi būti proporcingos siekiamam tikslui – užtikrinti teisėjo nepriklausomumą, priešingu atveju gali kilti abejonių, ar jos nėra privilegijos, kurios negalėtų būti pateisinamos ir prieštarautų konstitucinio teisėjo nepriklausomumo principo esmei.

Klausimai, susiję su *teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijomis*⁹⁴ (teisėjų atlyginimo, teisėjų valstybinių pensijų klausimai), buvo nagrinėti ne vienoje konstitucinės justicijos byloje. „Šios garantijos priskirtinos vadinamosioms pozityviosioms teisėjo nepriklausomumo garantijoms. Tai tam tikros papildomos, palyginti su kitomis profesinėmis valstybės valdžią įgyvendinančiomis veiklomis, garantijos, kurias lemia teisėjo vykdomos teisingumo funkcijos reikšmingumas, taip pat teisėjams taikomi tam tikri darbinės ir kitos veiklos apribojimai“⁹⁵. Konstitucinis Teismas savo

poemį, taip pat atlikti teisėjo asmens apžiūrą ar kratą, jam priklausančių daiktų ir dokumentų apžiūrą ar poemį, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus. <...>“.

⁹⁴ Plačiau apie šias garantijas žr. Toma Birmontienė, „Teisminės valdžios nepriklausomumas kaip asmens teisių gynimo garantija Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, iš *Asmens teisių gynimas: problemos ir sprendimai: mokslo studija*, Armanas Abramavičius ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 129–134; Toma Birmontienė, „Konstitucinio Teismo nepriklausomumo konstitucinės garantijos“, iš *Konstituciniai ginčai*, Toma Birmontienė, Ingrida Danėlienė ir kiti (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2019), 144–151, <https://repository.mruni.eu/handle/007/16240>; Elena Masnevaitė, Dovilė Pūraitė-Andrikienė ir Dainius Žalimas, „Teismų nepriklausomumas ir teisinių ginčų sprendimas“, iš *Krizė, teisės viešpatavimas ir žmogaus teisės*, Egidijus Kūris (Šiauliai: AB „Titnagas“, 2015), 469–491, <https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/09/Monografija-Krize-teises-viespatavimas-ir-zmogaus-teises-LT.pdf>.

⁹⁵ Toma Birmontienė, „Konstitucinio Teismo nepriklausomumo konstitucinės garantijos“, iš *Konstituciniai ginčai* Toma Birmontienė, Ingrida Danėlienė ir kiti (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2019), 144–145, <https://repository.mruni.eu/handle/007/16240>.

jurisprudencijoje ne kartą pabrėžė, kad valstybė privalo nustatyti tokias teisėjų socialines (materialines) garantijas, kurios atitiktų teisminės valdžios ir teisėjo konstitucinį statusą ir jam einant pareigas, ir nutrūkus jo įgaliojimams, jo orumą, funkcijas ir atsakomybę⁹⁶. Teisėjas, kuriam tenka pareiga nagrinėti visuomenėje kylančius konfliktus, taip pat ir asmens konfliktus su valstybe, turi būti ne tik aukštos profesinės kvalifikacijos ir nepriekaištingos reputacijos, bet ir materialiai nepriklausomas, saugus dėl savo ateities.⁹⁷ Konstitucinis Teismas 2010 m. birželio 29 d. nutarime⁹⁸, remdamasis ankstesne konstitucine doktrina, išdėstė esmines nuostatas, susijusias su teisėjų socialinių (materialinių) garantijų mažinimu: Konstitucija draudžia mažinti teisėjų atlyginimus ir socialines garantijas; bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines (materialines) garantijas arba teismų finansavimo ribojimas traktuotini kaip kėsinimasis į teisėjų ir teismų nepriklausomumą; kai valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, gali būti mažinami ir teisėjų atlyginimai, teisėjų valstybinės pensijos; bloginti įstatymų numatytas finansines, materialines teismų veiklos sąlygas, mažinti teisėjų atlyginimus, teisėjų valstybines pensijas galima tik įstatymu, tai daryti galima tik laikinai – kol valstybės ekonominė ir finansinė būklė yra itin sunki; tokiu atlyginimo, teisėjų valstybinių pensijų mažinimu neturi būti sudaroma prielaidų kitoms valstybės valdžios institucijoms, jų pareigūnams pažeisti teismų nepriklausomumą. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad šios garantijos nėra savitikslių ir pagal Konstituciją nėra vertinamos kaip privilegijos; jų nustatymas siejamas su ypatingu konstituciniu teisėjo statusu, pirmiausia

⁹⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta368/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta565/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta177/content>.

⁹⁷ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta327/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta565/content>.

⁹⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta177/content>.

su Konstitucijoje, *inter alia*, jos 109 straipsnyje nustatyto teisėjo nepriklausomumo reikalavimu⁹⁹. Konstitucinis Teismas pabrėžia vienodo teisėjų statuso principą, kuris lemia tai, kad pačios teismų sistemos (ir tos pačios grandies) teismo teisėjams už darbą turi būti atitinkamai atlyginama nė vieno iš jų nediskriminuojant ir nė vienam netaikant privilegijų, nustatant atitinkamas – nediskriminacines ir privilegijoms neprilygintinas – socialines (materialines) garantijas¹⁰⁰. Tačiau teisėjų vienodo teisinio statuso principas nereiškia, kad teisėjų materialinės ir socialinės garantijos negali būti diferencijuojamos pagal aiškius, *ex ante* žinomus kriterijus, nesusijusius su teisingumo vykdymu sprendžiant bylas (pavyzdžiui, pagal asmens darbo teisėju trukmę)¹⁰¹, taip pat jis negali būti aiškinamas kaip neleidžiantis papildomas funkcijas vykdančioms teisėjams teismų vadovams (jų pavaduotojams, padalinių pirmininkams ir pan.) papildomai atlyginti už atitinkamą organizacinę darbą – už papildomą darbą turi būti papildomai atlyginama¹⁰².

Konstitucinis Teismas 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime yra nurodęs, kad pagal valdžių padalijimo principą visos valdžios yra savarankiškos, nepriklausomos, galinčios atsverti viena kitą. Teisminė valdžia, būdama savarankiška, negali būti priklausoma nuo kitų valdžių dar ir dėl to, kad ji vienintelė formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu. Tik būdama savarankiška, nepriklausoma nuo kitų valdžių, teisminė valdžia gali įgyvendinti savo funkciją – vykdyti teisingumą. „Šiame nutarime išplėtos teismų organizacinio savarankiškumo konstitucinės prielaidos ir pagrindiniai reikalavimai, kaip jis turi būti garantuojamas teismams ir visam teisėjų

⁹⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. sausio 14 d. sprendimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta9/content>.

¹⁰⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta565/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta216/content>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta177/content>.

¹⁰¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta208/content>.

¹⁰² „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta565/content>.

korpusui¹⁰³. *Teismų organizacinis savarankiškumas ir savivalda* – svarbi realaus teisminės valdžios nepriklausomumo garantija. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad teisminės valdžios visavertiškumas ir nepriklausomumas suponuoja jos savireguliaciją ir savivaldą, kuri apima *inter alia* teismų darbo organizavimą, teisėjų profesinio korpuso veiklą; teisminės valdžios savireguliacijos ir savivaldos sistema privalo užtikrinti, kad teisėjai deramai atliks savo pareigas, kad kiekvienas neteisėtas ar neetiškas teisėjo poelgis bus deramai įvertintas (1999 m. gruodžio 21 d., 2006 m. gegužės 9 d. nutarimai). Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje numatyti svarbiausios teismų savivaldos institucijos – specialios teisėjų institucijos – įgaliojimai patarti Respublikos Prezidentui dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų. Konstitucinis Teismas 2006 m. gegužės 9 d. nutarime yra nurodęs, kad valstybės valdžios institucijoms ir kitoms institucijoms, dalyvaujančioms formuojant teisėjų korpusą, yra nustatyti skirtingi įgaliojimai: teisėjus į pareigas skiria ir atleidžia politinio pobūdžio institucijos – Seimas arba Respublikos Prezidentas, o patarimus Respublikos Prezidentui dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų duoda Teismo, t. y. savarankiškos valstybės valdžios, savivaldos institucija, kuri, kaip ir teisminė valdžia apskritai, yra ne politinio, bet vien profesinio pobūdžio; ši valstybės institucija turi būti sudaryta vien iš teisėjų; jeigu ši institucija būtų sudaryta ne iš teisėjų arba ne vien iš teisėjų, būtų nepaisoma šioje dalyje įtvirtintos valstybės institucijos – specialios teisėjų institucijos – konstitucinės sampratos (kad formuojant teisėjų korpusą minėta speciali teisėjų institucija yra atsvara Respublikos Prezidentui – politinei institucijai), tokia institucija pagal Konstituciją negalėtų turėti Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytų įgaliojimų patarti Respublikos Prezidentui dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ir atleidimo iš pareigų. Taigi šios konstitucinės doktrinos pagrindu buvo atskleista specialiosios teisėjų institucijos – Teisėjų tarybos – svarba užtikrinant teisminės valdžios nepriklausomumą. „Speciali teisėjų institucija ne tik padeda

¹⁰³ Toma Birmontienė, „Teisminės valdžios nepriklausomumas kaip asmens teisių gynimo garantija Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, iš *Asmens teisių gynimas: problemos ir sprendimai: mokslo studija*, Armanas Abramavičius ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 135.

Respublikos Prezidentui formuoti teismus, bet ir yra atsvara Respublikos Prezidentui, kaip vykdomosios valdžios subjektui, formuojant teisėjų korpusą¹⁰⁴. Pagal Lietuvos Respublikos teismų įstatymo¹⁰⁵ 119 straipsnio 1 dalį, Teisėjų taryba yra vykdomoji teismų savivaldos institucija, užtikrinanti teismų ir teisėjų nepriklausomumą. Kitos Teismų įstatyme numatytos savivaldos institucijos (Teisėjų garbės teismas, Teisėjų etikos ir drausmės komisija, Visuotinis teisėjų susirinkimas, teismo teisėjų susirinkimas) taip pat prisideda prie teismų ir teisėjų nepriklausomumo užtikrinimo. Tačiau Konstitucinis Teismas yra pasisakęs ir dėl to, kad jokia teisėjų institucija negali būti laikoma kaip vadovaujanti visai teisminei valdžiai. Konstitucinis Teismas 2006 m. gegužės 9 d. nutarime konstatavo, jog Teismo, kaip savarankiškos valstybės valdžios, savivalda suponuoja ir tai, kad jokia teisėjų (teisminės valdžios) institucija negali būti traktuojama kaip visai teisminei valdžiai vadovaujanti institucija. Savavaldė teisminė valdžia pagal Konstituciją apskritai negali būti pernelyg centralizuota. Jeigu teisminė valdžia būtų itin centralizuota, juo labiau jeigu joje išgalėtų vienvaldytė, būtų iš esmės paneigta jos savivalda ir galėtų kilti grėsmė teisėjo ir teismų nepriklausomumui sprendžiant bylas, t. y. vykdant teisingumą; kuriant Teismo, kaip savarankiškos valstybės valdžios, savivaldos institucijų sistemą, šito būtina vengti.

Konstitucinis Teismas 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime nurodė, kad *organizacinio teismų savarankiškumo* materialinis pagrindas – jų finansinis nepriklausomumas nuo vykdomosios valdžios sprendimų, finansinį teismų nepriklausomumą užtikrina toks teisinis reguliavimas, kai lėšos teismų sistemai ir kiekvienam teismui yra skiriamos įstatymu patvirtintame valstybės biudžete. Teismų organizacinio nepriklausomumo garantavimas yra viena esminių prielaidų žmogaus teisėms užtikrinti. Minėtame nutarime Konstitucinis Teismas taip pat pabrėžė, kad įstatyminis reguliavimas, pagal kurį finansinius asignavimus konkreitiems teismams skiria ne Seimas, įstatymu tvirtindamas valstybės biudžetą, o vykdomosios valdžios institucijos

¹⁰⁴ Vytautas Sinkevičius, „Teisėjo atleidimas iš pareigų: konstitucinės doktrinos teoriniai ir praktiniai aspektai“, *Jurisprudencija* 2, 120 (2010): 97.

¹⁰⁵ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, TAR, <https://www.teisesakturegistras.lt/portal/lt/legalAct/TAR.522B3E415B52/asr>.

ar pareigūnai, nesiderina su Konstitucijoje nustatytu vykdomosios ir teisminės valdžios atskyrimo, šių valdžių savarankiškumo ir tarpusavio nepriklausomumo principais, sudaro vykdomajai valdžiai galimybę daryti įtaką teismų veiklai. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad teismų nepriklausomumo principas apima ir teismų finansavimo nepriklausomumą nuo vykdomosios valdžios. Šį principą galima užtikrinti įstatymų normose įtvirtinus nuostatą, kad valstybės biudžete būtų nustatoma ir tai, kiek lėšų skiriama kiekvienam teismui, kad būtų sudarytos tinkamos sąlygos vykdyti teisingumą.

Taigi teismų finansinio ir materialinio techninio aprūpinimo garantijos turi būti tokios (jas turi užtikrinti ir atitinkami subjektai), kad nekiltų abejonų, jog teismų finansinė būklė priklauso nuo tam tikrų valdžios institucijų valios, t. y. jos gali pabloginti ar pagerinti teismų finansinę padėtį savo nuožiūra, ir kad nebūtų pagrindo manyti, jog teismai, siekdami užtikrinti savo finansinę būklę, turi paklusti atitinkamiems valdžios subjektams ir vykdyti jų pageidavimus.

2.2. Tarptautiniuose aktuose nustatytos teisėjo nepriklausomumo garantijos

Minėta, kad dar 1985 m. gruodžio 13 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucijoje 40/146 „Pagrindiniai teismų nepriklausomumo principai“ (toliau – ir Rezoliucija 40/146) buvo suformuluoti svarbiausi teismų (teisėjų) nepriklausomumo pagrindai. Tam, kad šie pagrindai galėtų funkcionuoti praktikoje, būtina teisės aktuose įtvirtinti atitinkamas teisėjų teises, pareigas ir garantijas. Teisėjo nepriklausomumo garantijų nustatymas tarptautiniuose aktuose yra ypač svarbus reiškinys, leidžiantis skirtingų teisės tradicijų ir skirtingų kultūrų valstybėms rasti bendrą požiūrį į teisėjo nepriklausomumo principo supratimą, identifikuoti šio principo pažeidimus ir bendromis jėgomis siekti šių pažeidimų pašalinimo. Rezoliucijoje 40/146 įtvirtintos šios teisėjo nepriklausomumo garantijos: teisėjo saviraiškos laisvė, teisė jungtis į teisėjų interesus ginančias asociacijas, teisėjų kvalifikacijos užtikrinimas, teisėjų atranka, teisėjo darbo sąlygos, teisėjų įgaliojimų trukmė, profesinių paslapčių užtikrinimas,

teisėjo imunitetas nuo civilinių ieškinių, susijusių su vykdomomis teisingumo funkcijomis, teisė į teisingą procedūrą, sprendžiant teisėjo drausminės atsakomybės klausimą, teisėjų įgaliojimų sustabdymo ir teisėjų atleidimo procedūra.

Teisėjo nepriklausomumo garantijų užtikrinimo srityje svarbų vaidmenį atlieka Europos Taryba ir jos patariamasis organas – Konsultacinė Europos teisėjų taryba (CCJE)¹⁰⁶. Vienas iš svarbiausių tarptautinių dokumentų, kuriame įtvirtintos teismų ir teisėjų nepriklausomumo garantijos, – 2010 m. lapkričio 17 d. priimta Didžioji teisėjų chartija (Pagrindiniai principai), kurioje yra kodifikuotos pagrindinės Konsultacinės Europos teisėjų tarybos nuomonių išvados. Minėtoje chartijoje yra įtvirtintos šios teismų ir teisėjų nepriklausomumo garantijos: sprendimai dėl teisėjų atrankos, paskyrimo ir profesinės karjeros turi būti pagrįsti objektyviais kriterijais bei priimami organo (institucijos), atsakingo už teismų / teisėjų nešališkumo užtikrinimą (5 punktas); procedūra dėl drausminės atsakomybės priemonių taikymo teisėjams turi būti atliekama nepriklausomo organo (institucijos), taip pat turi būti sudaryta galimybė šio organo (institucijos) sprendimą apskųsti teismui (6 punktas); pasitarusi su teismų atstovais, valstybė turi užtikrinti žmogiškuosius, materialinius bei finansinius resursus, būtinus tinkamam teismų sistemos veikimui; siekiant išvengti netinkamos įtakos darymo teisėjams, teisėjai turi gauti pakankamą, įstatymais reglamentuojamą atlygį už savo darbą bei senatvės pensiją sulaukus pensinio amžiaus (7 punktas); įvadiniai mokymai bei mokymai tarnybos metu yra kiekvieno teisėjo teisė ir pareiga; mokymai teisėjams turi būti organizuojami prižiūrint teismų atstovams; teisėjų mokymai pripažįstami kaip itin svarbus elementas, siekiant apsaugoti teisėjų nepriklausomumą, taip pat teismų veiklos kokybę ir teismų sistemos efektyvumą (8 punktas); teismų atstovai visada turi dalyvauti priimant sprendimus, kurie gali daryti įtaką teisminių funkcijų įgyvendinimui (teismų organizavimas, procedūros, kitų susijusių teisės aktų priėmimas) (9 punktas); įgyvendindami savo funkciją vykdyti teisingumą, teisėjai nėra saistomi jokių įsakymų ar instrukcijų, jie turi nepasiduoti hierarchi-

¹⁰⁶ Plačiau apie Konsultacinės Europos teisėjų tarybos veiklą žr.: <https://www.coe.int/en/web/ccje/home>.

niam spaudimui ir remtis tik įstatymais (10 punktas); teisėjai turi užtikrinti prokurorų ir gynėjų teisinių priemonių lygybę; nepriklausomas prokurorų statusas yra pamatinis teisės viršenybės principo reikalavimas (11 punktas); teisėjai turi teisę būti nacionalinių ar tarptautinių teisėjų asociacijų, kuriems patikima saugoti teisėjų misiją visuomenėje, nariai (12 punktas)¹⁰⁷.

Tą pačią dieną, kai buvo priimta Didžioji teisėjų chartija (2010 m. lapkričio 17 d.), Europos Taryba priėmė jau aptartą Rekomendaciją Nr. 2010/12 „Dėl teisėjų nepriklausomumo, veiklos efektyvumo ir atsakomybių“, kurioje buvo dar išsamiau išdėstytos Didžiojoje teisėjų chartijoje numatytos garantijos, išskiriant išorinio nepriklausomumo, vidinio nepriklausomumo, teisėjų statuso ir kitas garantijas. Šis gana platus teisėjo nepriklausomumo garantijų sąrašas patvirtina ypatingą teisėjo nepriklausomumo principo reikšmę ir poreikį stiprinti šio principo įgyvendinimą tiek teisėkūros procesuose, tiek taikant jau galiojančias teisės normas iš esmės visose Didžiojoje teisėjų chartijoje ir Rekomendacijoje Nr. 2010/12 nurodytose srityse.

2016 m. balandžio 21–22 d. Sofijoje, Bulgarijoje vykusioje Teisingumo ministrų konferencijoje buvo patvirtintas Europos Tarybos 2016–2021 m. veiksmų planas teismų nepriklausomumui ir nešališkumui stiprinti¹⁰⁸. Šiame veiksmų plane kaip viena iš pagrindinių strateginių krypčių numatytas teisėjų bei prokurorų nepriklausomumo ir nešališkumo užtikrinimas. Išskirti šie būtini veiksmai, kurių turi imtis valstybės narės, siekdamos apsaugoti teisėjų nepriklausomumą ir užtikrinti jų nešališkumą: apriboti teismų hierarchijos kišimąsi teisėjams priimant sprendimus; užtikrinti, kad taisyklės, reglamentuojančios teismų sprendimų peržiūrėjimą, užtikrintų teisėjo nepriklausomumo ir nešališkumo principų laikymąsi; teisėjams, manantiems, kad gresia pavojus jų nepriklausomumui ir nešališkumui, turi būti suteiktos veiksmingos teisinės gynybos priemonės; užkirsti kelią korupcijai teismų sistemoje, užtikrinti, kad teisėjo atlyginimas ir darbo sąlygos būtų adekvačios, kad būtų įgyvendinti profesinio elgesio ir etikos standartai; kovoti su neigiama stereotipų įtaka teismo sprendimų priėmimui; užtikrinti

¹⁰⁷ „Didžioji teisėjų chartija (Magna Carta of Judges)“, COE, <https://rm.coe.int/168074756a>.

¹⁰⁸ „Europos Tarybos 2016–2021 m. veiksmų planas teismų nepriklausomumui ir nešališkumui stiprinti“, COE, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806442b9>.

visapusišką ir veiksmingą teisėjų mokymą; užtikrinti, kad teisės aktais būtų garantuota teisėjų apsauga nuo fizinių ir psichinių išpuolių, jų asmens laisvė ir saugumas.

Akcentuotina, kad tarptautiniai dokumentai, nustatantys teisėjo nepriklausomumo garantijas, nustato ir teisėjo pareigas bei atsakomybę. Už netinkamą pareigų vykdymą, taip pat už elgesį, kuris nedera su teisėjo pareigomis, teisėjui kyla atsakomybė¹⁰⁹. Tiek teisėjo nepriklausomumo garantijos, tiek jo pareigos ir atsakomybė yra nustatytos tam, kad teisėjas galėtų tinkamai atlikti jam nustatytą pagrindinę pareigą – vykdyti teisingumą ir užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių apsaugą. Tai patvirtina, kad teisėjo nepriklausomumo garantijos negali būti tapatinamos su privilegijomis. Taigi teisėjo nepriklausomumo garantijos, jo pareigos ir atsakomybė koreliuoja tarpusavyje, jos yra neatskiriamos viena nuo kitos. Tarp teisėjo atsakomybės ir jo nepriklausomumo turi būti užtikrinta protinga pusiausvyra¹¹⁰.

3. Sritys, kuriose būtina stiprinti teisėjo nepriklausomumo garantijas Lietuvoje

Atsižvelgiant į pastaraisiais metais vykusius (vykstančius) procesus, teisinio reglamentavimo pakeitimus (pakeitimų projektus), įvairias viešoje erdvėje matomas teisėkūros iniciatyvas ir vykstančias diskusijas, išskirtinos sritys, kurioms turėtų būti skiriama daugiau dėmesio, siekiant užtikrinti tinkamą teisėjo nepriklausomumo principo įgyvendinimą Lietuvoje, – tai teisėjų atrankos procedūra, teisėjo atleidimo iš pareigų (grąžinimo į pareigas) procedūra ir teisėjų atlyginimo nustatymas.

¹⁰⁹ Plačiau apie teisėjo atsakomybę žr. Valentinas Mikelėnas, *Civilinis procesas: Pirmoji dalis* (Vilnius: Justitia, 1996), 152–161.

¹¹⁰ *Ibid.*, 161.

3.1. Teisėjų atrankos procedūra

Nors teisėjo nepriklausomumas gali būti užtikrintas įvairiomis priemonėmis, tačiau neabejotina, kad viena svarbiausių yra teisėjų atrankos ir skyrimo tvarka¹¹¹.

Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte nustatyta, kad Respublikos Prezidentas teikia Seimui Aukščiausiojo Teismo teisėjų kandidatūras, o paskyrus visus Aukščiausiojo Teismo teisėjus, iš jų teikia Seimui skirti Aukščiausiojo Teismo pirmininką; skiria Apeliacinio teismo teisėjus, iš jų – Apeliacinio teismo pirmininką, jeigu jų kandidatūroms pritaria Seimas; skiria ir atleidžia apygardų ir apylinkių teismų teisėjus ir pirminkus, keičia jų darbo vietas; įstatymo numatytais atvejais teikia Seimui atleisti teisėjus. Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte įtvirtinti Respublikos Prezidento įgaliojimai formuojant teisminę valdžią – tai reikšmingas valstybės vadovo konstitucinio statuso elementas; nurodytų Respublikos Prezidento įgaliojimų šioje srityje pakeitimas ar apribojimas, taip pat tokios šių įgaliojimų įgyvendinimo tvarkos nustatymas, kai Respublikos Prezidento veiksmai būtų saistomi Konstitucijoje nenumatytų institucijų ar pareigūnų sprendimų, reikštų Respublikos Prezidento konstitucinės kompetencijos pasikeitimą (1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime yra konstatavęs, kad, įstatymais nustatant teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų tvarką, t. y. reglamentuojant jų profesinės karjeros klausimus, negalima pažeisti teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo. Konstitucinis Teismas 2006 m. gegužės 9 d. nutarime taip pat yra konstatavęs, kad, pagal Konstituciją, įstatymų leidėjas turi įgaliojimus (paisydamas Konstitucijos normų ir principų) nustatyti asmenų, siekiančių tapti teisėjais, atrankos kriterijus, taip pat nustatyti, kaip yra formuojamas kandidatų tapti teisėjais korpusas, kandidatų, siekiančių tapti aukštesnės grandies teismo teisėjais, korpusas ir t. t. Tai nustatantis teisinis

¹¹¹ V. Mikelėno nuomone, teisėjų atrankos ir skyrimo tvarka laikytina svarbiausia teisėjų nepriklausomumo užtikrinimo priemone. Valentinas Mikelėnas, *Civilinis procesas: Pirmoji dalis* (Vilnius: Justitia, 1996), 139–140.

reguliavimas gali būti diferencijuotas *inter alia* pagal tai, kokios grandies teismo teisėju asmuo siekia tapti. Konstitucija nedraudžia nustatyti ir tokios asmenų, siekiančių tapti teisėjais, korpuso formavimo tvarkos, kai asmenys, turintys aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą ir pretenduojantys tapti teisėjais, turi išlaikyti specialų egzaminą ar egzaminus, kai yra patikrinama, ar asmuo turi pakankamai profesinių žinių, kad galėtų dirbti teisėjo darbą. Konstitucinis Teismas šiame nutarime taip pat nurodė, jog Konstitucija nesuponuoja galimybės nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad asmenys, išlaikę atitinkamą egzaminą ar egzaminus ir įtraukti į kandidatų tapti teisėjais sąrašus, būtų kaip nors reitinguojami, būtų sudaromos jų pirmumo ar kitokios eilės ir pan., kurios susaistytų Respublikos Prezidentą, jam kreipiantis į Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytą specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją patarimo dėl teisėjo paskyrimo. Asmenis, dėl kurių paskyrimo teisėjais Respublikos Prezidentas kreipiasi į Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytą specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją, gali rinktis tik iš tų, kurie yra išlaikę atitinkamą egzaminą ar egzaminus ir yra įtraukti į kandidatų tapti teisėjais sąrašus, arba iš kitų asmenų, kurie gali būti teisėjais be egzaminų, jeigu tai konstituciškai pagrįsta. Taigi, sistemiškai aiškinant minėtas Konstitucijos ir Teismų įstatymo (56 straipsnio ir kitų straipsnių, reglamentuojančių teisėjų skyrimą, perkėlimą ir pan.) nuostatas, atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo pateiktus išaiškinimus, darytina išvada, kad tik Respublikos Prezidentas turi kompetenciją parinkti pretendentą (pretendentus) į tam tikro teismo teisėjo vietą ir jį (juos) teikti Teisėjų tarybai, prašydamas jos patarimo.

Pagal Teismų įstatymo 55¹ straipsnio 1 dalį, pretendentai į laisvas apylinkės teismo teisėjų vietas priimami atrankos būdu. Pretendentų į laisvas arba atsilaisvinsiančias apylinkės teismo teisėjų vietas skyrimo klausimams svarstyti sudaroma Pretendentų į teisėjus atrankos komisija (toliau – ir Atrankos komisija). Teisėjų karjeros siekiantys asmenys yra atrenkami pagal Teismų įstatymo 55¹ straipsnyje numatytą atrankos procedūrą (Teismų įstatymo 69¹ straipsnio 3 dalis).

Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos darbo tvarkos aprašo, patvirtinto 2020 m. balandžio 2 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu Nr. 1K-243 „Dėl Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos darbo

tvarkos aprašo tvirtinimo¹¹², 1 punkte nustatyta, kad Atrankos komisijos tikslas – padėti Respublikos Prezidentui atrinkti tinkamiausius pretendentes į Lietuvos Respublikos bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų teisėjus, pirmininkus, pirmininkų pavaduotojus, skyrių pirmininkus. Atrankos komisija nustato, kurie pretendentai į laisvas arba atsilaisvinsiančias apylinkės teismo teisėjų vietas yra tinkamiausi būti apylinkės teismo teisėjais, ir savo išvadą dėl pretendentų į laisvas arba atsilaisvinsiančias apylinkės teismo teisėjų vietas pateikia Respublikos Prezidentui; Atrankos komisija savo išvadoje dėl pretendentų į laisvas arba atsilaisvinsiančias apylinkės teismo teisėjų vietas Respublikos Prezidentui motyvuotai nurodo vieną ar kelis asmenis, tinkamiausius būti apylinkės teismo teisėjais (Teismų įstatymo 55¹ straipsnio 6, 8 daly). Pagal Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos darbo tvarkos aprašo 24, 26 punktus, Atrankos komisija pateikia išvadą, kurioje ji nurodo pretendentes, kuriuos ji pripažino tinkamiausiais į atitinkamo teismo teisėjo pareigas, ir motyvus, į kuriuos buvo atsižvelgta šiuos pretendentes pripažįstant tinkamiausiais.

Atsižvelgiant į minėtą Konstitucinio Teismo doktriną, toks teisinis reguliavimas, kai kitai institucijai (Atrankos komisijai) suteikti įgaliojimai nuspręsti dėl tinkamiausių kandidatų, kelia abejonių dėl jo atitikties Konstitucijos 84 straipsnio 11 punktui. Kaip minėta, pagal Konstituciją tik Respublikos Prezidentas turi teisę parinkti pretendentą į atitinkamo teismo teisėjo vietą. Taigi tik jis turi kompetenciją nuspręsti, koks kandidatas (kokie kandidatai) yra tinkamiausias (tinkamiausi). Atsižvelgiant į tai, manytina, kad Atrankos komisijai neturėtų būti priskirta funkcija išrinkti (išreitinguoti) tinkamiausius pretendentes, jos funkcija turėtų apsiriboti visų pretendentų įvertinimu, visus pretendentes aprašant išvadoje, parengiant sąrašą, nurodant kiekvieno pretendento surinktų balų pagal atitinkamus atrankos kriterijus skaičių ir šią išvadą su sąrašu pateikiant Respublikos Prezidentui spręsti dėl tinkamiausių kandidatų parinkimo. Teismų įstatymo 55¹ straipsnio 6 ir 7 dalyje ir Pretendentų

¹¹² „Lietuvos Respublikos Prezidento 2020 m. balandžio 2 d. dekretas Nr. 1K-243 „Dėl Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos darbo tvarkos aprašo tvirtinimo““, TAR, <https://www.teisesakturegistras.lt/portal/lt/legalAct/79ca0cd074ec11eabee4a336e7e6fdab/asr>.

į teisėjus atrankos komisijos darbo tvarkos aprašo 24 ir 26 punktuose nustatytas reguliavimas gali būti vertinamas kaip ribojantis Respublikos Prezidento teisę rinktis iš visų pretendentų, kadangi išvadoje yra nurodyta susisteminta informacija tik dėl, Atrankos komisijos nuomone, tinkamiausių pretendentų, o informacija apie kitus pretendentus nėra pateikiama Respublikos Prezidentui susisteminta forma, išskiriant atskiro pretendento privalumus ir (ar) trūkumus atitinkamo teismo teisėjo vietai užimti. Nors, pagal Teismų įstatymo 55¹ straipsnio 10 dalį, Atrankos komisijos išvados Respublikos Prezidento nesaisto, tačiau ši įstatymo nuostata neturėtų reikšti to, kad Atrankos komisija gali pateikti savo poziciją tik dėl tinkamiausių pretendentų, nepateikdama motyvuotos išvados dėl kitų pretendentų. Esant tokiam teisiniam reguliavimui ir susiformavus tokiai praktikai, kai Atrankos komisija teikia išvadą tik dėl tinkamiausių kandidatų¹¹³, tampa neaiškus kitų pretendentų statusas – ar jie yra laikytini tinkamais užimti atitinkamo teismo teisėjo pareigas, ar netinkamais, taip pat lieka neaišku, kaip Respublikos Prezidentas turi įgyvendinti savo pasirinkimą iš tų pretendentų, kurie Atrankos komisijos nebuvo pripažinti tinkamiausiais, – ar jis, pasirinkęs tokį pretendentą ir teikdamas jį Teisėjų tarybai, turėtų savo pasirinkimą motyvuoti, pateikti atitinkamą nuomonę (išvadą) (pabrėžtina, kad Atrankos komisija nepateikia išvados dėl šio pretendento), ar tokia nuomonė (išvada) turi būti teikiama raštu ar žodžiu ir pan. Taip pat lieka neaišku, kaip tokiu atveju turėtų elgtis Teisėjų taryba: ar tuo atveju, jei Respublikos Prezidentas teikia pretendentą, kurio Atrankos komisija savo išvadoje nenurodė kaip tinkamiausio kandidato, Teisėjų taryba turėtų atlikti savarankišką vertinimą, ar šis kandidatas yra tinkamas į atitinkamo teismo teisėjo pareigas, ar ji turėtų gauti atitinkamą Respublikos Prezidento nuomonę (išvadą) dėl teikiamo kandidato.

Pagal minėtą konstitucinę doktriną, negalima situacija, kai asmenys, įtraukti į kandidatų tapti teisėjais sąrašus, būtų kaip nors reitinguojami, būtų sudaromos jų pirmumo ar kitokios eilės ir pan., kurios susaistytų

¹¹³ Žr. Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos išvadas: <https://www.teismai.lt/lt/teismu-savi-valda/pretendentu-i-teisejus-atrankos-komisija/isvados/193/2021-07>.

Respublikos Prezidentą jam kreipiantis į Teisėjų tarybą patarimo dėl teisėjo paskyrimo. Vertinant šiuo metu galiojančią teisinį reguliavimą minėtos doktrinos kontekste, kyla pagrįstų abejonių, ar Atrankos komisijos išvada, kurioje pateikiama motyvuota nuomonė tik dėl tinkamiausių kandidatų, nepateikiant jokios nuomonės (išvados) apie kitus kandidatus, nesusaisto Respublikos Prezidento jam renkantis kandidatą į tam tikro teisėjo vietą daugiau nei tai leidžia pati Konstitucija.

Kita aktuali teisėjų atrankos proceso tobulinimo kryptis – subjektyvių atrankos elementų reikšmingumo mažinimas. Didžiosios teisėjų chartijos 5 punkte ir Rekomendacijos Nr. 2010/12 44 punkte nurodyta, kad sprendimai dėl teisėjų atrankos, paskyrimo ir profesinės karjeros turi būti pagrįsti objektyviais kriterijais ir priimami organo (institucijos), atsakingo už teismų / teisėjų nešališkumo užtikrinimą. Be to, minėtos Rekomendacijos punkte nurodyta, kad tokie sprendimai turėtų būti grindžiami pretendentų nuopelnais, atsižvelgiant į jų kvalifikaciją, įgūdžius ir gebėjimus, kurių reikia norint spręsti bylas taikant įstatymus, gerbiant žmogaus orumą.

Teismų įstatymo 55¹ straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad, atrenkant pretendentes į laisvas arba atsilaisvinsiančias apylinkės teismo teisėjų vietas, įvertinamos kiekvieno pretendento profesinės žinios ir įgūdžiai, gebėjimas teorines žinias ir įgūdžius taikyti praktiškai, darbo teisėju arba kito teisinio darbo stažas, kiti kiekybiniai ir kokybiniai teisinės veiklos rodikliai, etikos reikalavimų laikymasis profesinėje ir kitoje veikloje, mokslinė ir pedagoginė veikla, papildomai gali būti atsižvelgiama į teismo, kuriame teisėjas dirba ir į kurį pretenduoja, teisėjų kolektyvų nuomonę. Pagal Teisėjų tarybos 2019 m. rugsėjo 27 d. nutarimu Nr. 13P-160-(7.1.2) patvirtintus Teisėjų karjeros siekiančių, į kitą teismą perkeliamų ar skiriamų asmenų vertinimo kriterijus (toliau – ir Kriterijai)¹¹⁴, vienas iš kriterijų yra asmeninės savybės, svarbios atitinkamo aukštesnės pakopos teismo teisėjo pareigoms užimti: bendravimo ir organizaciniai gebėjimai, nustatytų profesinės etikos reikalavimų laikymasis, profesinė

¹¹⁴ „Teisėjų tarybos 2019 m. rugsėjo 27 d. nutarimas Nr. 13P-160-(7.1.2) „Dėl Teisėjų karjeros siekiančių, į kitą teismą perkeliamų ar skiriamų asmenų vertinimo kriterijų patvirtinimo““, TAR, <https://www.teisesakturegistras.lt/portal/lt/legalAct/c0ad0820e5d911e99681cd81dcdca52c/asr>.

kultūra. Pagal Kriterijus, asmeninės savybės yra nustatomos atsižvelgiant į asmens darbuočių, jo darbo kontrolę ar priežiūrą vykdančių ir kitų asmenų gautose motyvuotose charakteristikose, rekomendacijose, nuomonėse ir kituose dokumentuose pateiktą ar pokalbio su asmeniu metu gautą informaciją, taip pat teismo, į kurį pretenduojama, nuomonę. Nors Teismų įstatymo 55-1 straipsnio 7 dalyje yra aiškiai nustatyta, kad nuomonę teikia teismo, kuriame teisėjas dirba ir į kurį pretenduoja, teisėjų kolektyvas, tačiau, remiantis Kriterijais, atrankos procesuose yra nusistovėjusi praktika, kai nuomonę apie teisėjo asmenines savybes teikia ne tik teisėjų kolektyvai, kaip tai numatyta Teismų įstatyme, bet ir teismo, kuriame teisėjas dirba, pirmininkas, aukštesnio teismo, kuriam priskirta teismo, kuriame teisėjas dirba, kontrolė, pirmininkas ir teismo, į kurį teisėjas pretenduoja, pirmininkas (ar dalis teismo, į kurį pretenduoja teisėjas, teisėjų kolektyvo). Be to, atrankos procedūrose yra taikoma praktika, kai teismo, į kurio teisėjo vietą vyksta atranka, pirmininkas yra kviečiamas į Atrankos komisijos posėdį, kuriame jis pateikia jo ir (ar) jo vadovaujamo teismo nuomonę apie tinkamiausius pretendentes. Ši nuomonė dažniausiai pateikiama iki Atrankos komisijos narių pokalbių su pretendентаis pradžios.

Abejotina, ar teismo pirmininkų ir teismų teisėjų kolektyvų (dalies kolektyvų) nuomonių apie teisėjo veiklą ir asmenines savybes teikimas yra tinkamas elementas, siekiant atlikti skaidrią, objektyvią ir nepriklausomą teisėjų atranką. Pirma, teismo pirmininkas ir kiti teismo teisėjai yra tokius pačius įgaliojimus turintys teisėjai teisingumo vykdymo srityje, kaip ir kiti teismo teisėjai, teisėjai nėra teismo pirmininkui pavaldūs asmenys. Būdamas teismo teisėju ir vykdydamas teisingumą, teismo pirmininkas atlieka tokias pačias funkcijas, kaip ir kiti teismo teisėjai. Teikdamas nuomonę apie kito teisėjo veiklą tais atvejais, kai teismo pirmininkas nagrinėja bylas teisėjų kolegijoje kartu su teisėju, dėl kurio jis teikia nuomonę, gali susidaryti situacija, kai teismo pirmininkas iš esmės teikia nuomonę apie savo paties, kaip teisėjų kolegijos nario, veiklą. Antra, teismo pirmininkas nėra kompetentingas subjektas teikti nuomonę apie teisėjo asmenines savybes, jis neturi tam

tinkamų kompetencijų ir įgūdžių¹¹⁵. Teismo pirmininko nuomonę apie teisėjo asmenines savybes galima laikyti tik jo subjektyvia nuomone, paprastai neparemta jokiais asmeninėms savybėms vertinti skirtais tyrimais, metodais ir pan. Trečia, jokiuose teisės aktuose nėra nustatyta tokių nuomonių rengimo tvarka, forma, turinys, nėra parengta jokių rekomendacijų, kaip tokios nuomonės turėtų būti rengiamos. Praktika rodo, kad ši nuomonė neretai yra tik teismo, į kurio teisėjo pareigas pretenduoja pretendentas, pirmininko ar tik tam tikros teisėjų grupės (tačiau ne visų teismo teisėjų) subjektyvi nuomonė, iš esmės neparemta išsamia pretendento veiklos analize, o pateikta pasirinktinai savo nuožūra išryškinant tam tikrą turimą informaciją arba jos nepateikiant. Neatmestinas atvejis, jog tokia nuomonė gali būti teikiama pakankamai neįsigilinus į pretendento atrankos dokumentaciją, remiantis girdėtais atsiliepimais apie pretendento veiklą, jo charakterio savybes ir pan. Taigi šie argumentai suponuoja išvadą, kad teismo pirmininko ir (ar) teismo kolektyvo nuomonės teikimas, kuris savo esme yra subjektyvaus pobūdžio, yra netinkamas, su teisėjo nepriklausomumo principu nederantis teisėjų atrankos procedūros elementas, sudarantis prielaidas teismuose formuoti pavaldumo santykiams tarp teisėjų ir teismo pirmininko¹¹⁶.

Tam tikruose tarptautiniuose dokumentuose yra atkreipiamas dėmesys į būtinybę riboti teismų pirmininkų įgaliojimus teisėjų atrankos procedūrose ir kitose srityse. Pvz., pagal Europos bendradarbiavimo ir saugumo organizacijos (OSCE) ekspertų rekomendacijas¹¹⁷, teismų pirmininkų kompetencija turėtų būti ribojama šiose srityse: a) jie neturėtų

¹¹⁵ Šis aspektas buvo paminėtas Justino Bagdžiaus pranešime „Teisėjų atrankos subjektai“, skaitytame 2021 m. birželio 15 d. vykusioje nuotolinėje konferencijoje „Iššūkiai teisėjų atrakai ir savanorystei teismuose“, <https://www.youtube.com/watch?v=4t5PqnHlpl0>.

¹¹⁶ Liudvika Meškauskaitė, Vytautas Nekrošius ir Rasa Ragulskytė-Markovienė, „Teisėjų nepriklausomumas Lietuvoje: vizija ar realybė?“, *Teise.pro*, <https://www.teise.pro/index.php/2020/09/07/teiseju-nepriklausomumas-lietuvoje-vizija-ar-realybe/>.

¹¹⁷ „Europos bendradarbiavimo ir saugumo organizacijos Demokratiškos institucijų ir žmogaus teisių biuro 2010 m. birželio 23–25 d. rekomendacijos „Teisėjo nepriklausomumas Rytų Europoje, Pietų Kaukaze ir Centrinėje Azijoje: iššūkiai, reformos ir ateities keliai““, OSCE, <https://www.osce.org/files/f/documents/2/e/71178.pdf>.

būti įtraukti į teisėjų atrankos procesą; b) teismų pirmininkai nepri- valo turėti galios inicijuoti drausminės bylos tyrimo ar skirti drausmi- nių nuobaudų; c) teismų pirmininkai neturėtų priimti administracinių sprendimų, kurie gali daryti įtaką nepriklausomo sprendimo priėmimui byloje. Šiose ekspertų rekomendacijose taip pat įtvirtinta rekomendacija dėl teismo pirmininko paskyrimo – jis turėtų būti renkamas to teismo, į kurio pirmininko pareigas jis pretenduoja, teisėjų.

Kitas atrankos elementas, priskirtinas subjektyvių kriterijų grupei, yra asmeninių kompetencijų vertinimas. Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu galiojančioje Teismų įstatymo 55¹ straipsnio redakcijoje as- meninių kompetencijų (asmeninių būdo ir pažintinių savybių, ben- drųjų gebėjimų) vertinimas nėra numatytas, tačiau jis yra atliekamas pagal Pretendentų į apylinkės teismo teisėjus atrankos kriterijų, pa- tvirtintų Teisėjų tarybos 2019 m. rugsėjo 27 d. nutarimu Nr. 13P-161- (7.1.2) „Dėl Pretendentų į apylinkės teismo teisėjus atrankos kriterijų patvirtinimo“, 3.5 punktą ir Teisėjų karjeros siekiančių, į kitą teismą perkeliamų ar skiriamų asmenų vertinimo kriterijų, patvirtintų Teisėjų tarybos 2019 m. rugsėjo 27 d. nutarimu Nr. 13P-160-(7.1.2) „Dėl Tei- sėjų karjeros siekiančių, į kitą teismą perkeliamų ar skiriamų asmenų vertinimo kriterijų patvirtinimo“, 3.4 punktą. Vertinant pretendento asmenines būdo ir pažintines savybes, atsižvelgiama į šiuos duomenis: į pokalbio su asmeniu metu gautą informaciją; į iš asmens darboviečių, jo darbo kontrolę ar priežiūrą vykdančių subjektų gautas motyvuotas nuomones ar charakteristikas; į paties pretendento pateiktas kitų as- menų rekomendacijas ar charakteristikas, taip pat teismo, į kurią pre- tenduojama, nuomonę, kurioje turi atsispindėti pokalbio su asmeniu metu gautos informacijos pagrindu suformuota šio teismo teisėjų po- zicija, o kai teismas sudarytas iš teismo rūmų, atsižvelgiama į bendrą teismo nuomonę, kurią sudaro teismo pirmininko ir tų teismo rūmų, į kuriuos pretenduojama, teisėjų pozicija, taip pat kitą asmeninių kom- petencijų vertinimui reikšmingą informaciją (Pretendentų į apylinkės teismo teisėjus atrankos kriterijų 3.6 punktas, Teisėjų karjeros siekian- čių, į kitą teismą perkeliamų ar skiriamų asmenų vertinimo kriterijų 3.5 punktas). Naujoje Teismų įstatymo 55¹ straipsnio redakcijoje, ku-

rios įsigaliojimas numatytas nuo 2022 m. sausio 1 d.¹¹⁸, yra įtvirtinta, kad, atrenkant pretendentes į laisvas arba atsilaisvinsiančias apylinkės teismo teisėjų vietas, be kita ko, įvertinamos kiekvieno pretendento asmeninės būdo ir pažintinės savybės (7 dalis). Minėtos Teismų įstatymo 55¹ straipsnio redakcijos 8 dalyje, be kita ko, nustatyta, kad pretendentų į laisvas arba atsilaisvinsiančias apylinkės teismo teisėjų vietas asmenines būdo ir pažintines savybes vertina Atrankos komisija, nustatydamas asmenines būdo ir pažintines savybes, svarbias asmens kompetencijų vertinimui, atskleidžiančiam asmens pasirengimą būti teisėju; tą atlieka ekspertai. Ekspertai pasitelkiami ir asmens kompetencijų vertinimas atliekamas Teisėjų tarybos nustatyta tvarka. Asmens kompetencijų vertinimas atliekamas iš naujo, jei nuo ankstesnio vertinimo praėjo daugiau kaip penkeri metai arba asmens prašymu, kai nuo ankstesnio vertinimo praėjo daugiau kaip treji metai. Pabrėžtina, kad naujos Teismų įstatymo 55-1 straipsnio redakcijos 8 dalis yra suformuluota neaiškiai ir ydingai, t. y., viena vertus, nustatyta, kad pretendentų asmenines būdo ir pažintines savybes vertina Atrankos komisija, kita vertus, nustatyta, kad asmens kompetencijų vertinimui yra pasitelkiami ekspertai. Manytina, kad Atrankos komisijos nariai, neturintys tinkamos kompetencijos vertinti asmenines būdo ir pažintines savybes, neturėtų jų vertinti apskritai. Todėl įstatyme turėtų būti aiškiai nustatyta, kad vertinimą atlieka ekspertai, o Atrankos komisija tik atsižvelgia į ekspertų atliktą vertinimą. Asmenines kompetencijas gali vertinti tik kompetentingi asmenys, turintys tinkamą išsilavinimą ir atitinkamą patirtį, kuri leidžia atlikti tokį vertinimą. Vertinimas turi būti atliekamas taikant moksliskai pagrįstus metodus ir būdus, skirtus būtent tokiam vertinimui atlikti. Atliekant šį vertinimą ir naudojant jo rezultatus teisėjų atrankos procesuose, kils kitas esminis klausimas – kokių kompetencijų turi būti įgijęs

¹¹⁸ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymo Nr. I-480 7, 36, 39, 45, 48, 53-1, 53-2, 54, 55-1, 57, 61, 63, 69-1, 76, 78, 84, 85, 88, 91-2, 91-3, 91-4, 91-5, 93, 94, 98, 101, 102, 106, 119, 121, 122, 124, 128, 130 straipsnių pakeitimo, Įstatymo papildymo 44-1 straipsniu ir nauja VII dalimi ir 95 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo Nr. XIII-2372 38 straipsnio pakeitimo įstatymas“, LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c0f173b2453311ebb394e1efb98d3e67?jfwid=-1cefbqbdxw>.

asmuo, siekiantis eiti teisėjo pareigas, ir (ar) atitinkamo teismo teisėjo pareigas¹¹⁹.

Pagal naują Teismų įstatymo 69-1 redakciją, asmeninių būdo ir pažintinių savybių vertinimas nustatytas teisėjams, siekiantiems karjeros aukštesnės instancijos teismuose. Šiame straipsnyje įtvirtintos nuostatos kelia abejonių dėl jų atitikties teisėjo nepriklausomumo principui ta apimtimi, kad asmens kompetencijų vertinimas numatytas jau einantiems teisėjo pareigas asmenims, siekiantiems karjeros. Asmeninių būdo ir pažintinių savybių nustatymas iš esmės yra skirtas asmens kompetencijų vertinimui, atskleidžiančiam asmens pasirengimą teisėjo darbui. Aiškinamajame rašte dėl Teismų įstatymo Nr. I-480 36, 39, 45, 51, 53(1), 53(2), 54, 55(1), 57, 61, 63, 69(1), 76, 78, 84, 85, 88, 91(2), 91(4), 91(5), 93, 94, 98, 101, 102, 106, 119, 121, 124, 128, 130 straipsnių pakeitimo, papildymo 44(1) straipsniu ir VII dalimi ir 95 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto¹²⁰ nurodyta, kad asmens kompetencijų vertinimu yra atskleidžiamas asmens pasirengimas būti teisėju, asmens tinkamumas būti teisėju. Todėl abejotina, ar yra pagrįstas jau einančio teisėjo pareigas asmens, kuris siekia karjeros, asmens būdo ir pažintinių savybių vertinimas. Teisėjo pareigas einantis asmuo arba atitinka teisėjui keliamus reikalavimus, taip pat ir jam keliamus reikalavimus turėti tam tikrų asmeninių kompetencijų, ir gali eiti teisėjo pareigas, arba jų neatitinka ir negali eiti teisėjo pareigų apskritai. Taigi manytina, kad asmens būdo ir pažintinių savybių vertinimas, laikantis atitinkamų aiškiai reglamentuotų procedūrų, nustatančių, kokie subjektai atlieka tokį vertinimą, kokie metodai taikomi ir pan., galėtų būti atliekamas asmeniui,

¹¹⁹ Šis klausimas buvo iškeltas Editos Dereškevičiūtės pranešime „Teisėjo kompetencijos: ieškome žmogaus ar „superherojaus“?, skaitytame 2021 m. birželio 15 d. vykusioje nuotolinėje konferencijoje „Iššūkių teisėjui atrankai ir savanorystei teismuose“, <https://www.youtube.com/watch?v=4t5PqnHIpl0>; <https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemas-naujienos/teiseju-atranka-ieskome-zmogaus-ar-superherojaus/8993>.

¹²⁰ „2018 m. balandžio 14 d. Aiškinamasis raštas dėl Teismų įstatymo Nr. I-480 36, 39, 45, 51, 53(1), 53(2), 54, 55(1), 57, 61, 63, 69(1), 76, 78, 84, 85, 88, 91(2), 91(4), 91(5), 93, 94, 98, 101, 102, 106, 119, 121, 124, 128, 130 straipsnių pakeitimo, papildymo 44(1) straipsniu ir VII dalimi ir 95 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto“, LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/24bd1bf03d6311e884a38848fe3ec9e2?jfwid=79wztkk4q>.

kuris nėra teisėjas, jam pretenduojant į teisėjo pareigas. Be to, toks vertinimas galėtų būti atliekamas ir teisėjams, pretenduojantiems į vadovaujamas pareigas (teismo pirmininko, pirmininko pavaduotojo, skyriaus pirmininko pareigas), įvertinant šių asmenų asmens būdo ir pažintinių savybių tinkamumo eiti vadovaujamas pareigas aspektu. Be to, kadangi pagal naują teisinį reguliavimą asmens būdo ir pažintinių savybių vertinimas yra apibrėžiamas kaip savarankiška procedūra, kurios rezultatai galios penkerius metus, kyla klausimas, ar šio vertinimo rezultatai (sprendimas dėl asmens būdo ir pažintinių savybių vertinimo) galės būti skundžiami, kokiam subjektui skundžiami ir pan. Šie klausimai Teismų įstatyme (tiek galiojančioje redakcijoje, tiek redakcijoje, kurios įsigaliojimas numatytas nuo 2022 m. sausio 1 d.) nėra reglamentuoti.

Pabrėžtina, kad Konstitucinis Teismas yra nurodęs, jog tinkamas teisėjų pasirengimas, jų žinių gilinimas, kvalifikacijos kėlimas – svarbi prielaida užtikrinti tinkamą teismų veiklą (1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas, 2014 m. kovo 10 d. sprendimas). Teisėjų kvalifikacija, jų profesionalumas, gebėjimas spręsti bylas vadovaujantis ne tik įstatymu, bet ir teise, yra vieni iš veiksnių, lemiančių visuomenės pasitikėjimą teismais (2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas). Teisminė valdžia yra formuojama profesiniu pagrindu. Visuotinai (ne tik Lietuvoje) pripažįstama, kad vyraujantis aukštesnės grandies teismų teisėjų korpuso formavimo principas yra teisėjų profesinės karjeros principas, pagal kurį teisėjai yra paaukštinami juos atleidus iš ankstesnių pareigų ir paskyrus aukštesnės grandies teismų teisėjais (tačiau šis principas negali būti suabsoliutintas, kad nebūtų sudaryta prielaidų teismų sistemai tapti pernelyg uždara, rutiniškai ir pan.) (2006 m. gegužės 9 d., 2007 m. spalio 22 d., 2008 m. vasario 20 d. nutarimai). Teisėjų profesinė karjera yra neatskiriama susijusi su Konstitucijos 112 straipsnio 4 dalyje įtvirtintu teisėjų paaukštinimo institutu. Sprendžiant dėl teisėjų paaukštinimo, yra vertinama *inter alia* jų kvalifikacija – profesinis pasirengimas (2006 m. gegužės 9 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai). Šios konstitucinės doktrinos pagrindu darytina išvada, kad esminis atrankos į teisėjo pareigas kriterijus privalo būti asmens profesinis pasirengimas eiti teisėjo pareigas. Skiriant pernelyg daug dėmesio subjektyvaus pobūdžio kriterijams (įvairioms subjektyvaus

pubūdžio nuomonėms, asmeninėms savybėms, nesant aiškumo, kokios tos savybės turėtų būti, atliekant itin sudėtingas asmens kompetencijų vertinimo procedūras ir pan.), atrankos procedūra gali nebeužtikrinti pagrindinio jos siekiamo tikslo – atrinkti asmenis, turinčius tinkamą kvalifikaciją, patirtį ir žinias atitinkamo teismo teisėjo vietai užimti. Be to, atrankos procedūra turi pasitikėti patys pretendentai – ji turi būti aiški, objektyvi, ori ir skaidri. Pretendentams turi būti aiški tiek pati atrankos procedūros eiga, tiek atrankos kriterijai, tiek motyvai, kuriais grindžiamas vieno ar kito pretendento pasirinkimas. Neužtikrinant šių atrankos sąlygų, pretendentams nepasitikint atrankos procedūra, kyla grėsmė, kad profesionalių ir tinkamų šioms pareigoms kandidatų dalis apsispręs apskritai nebedalyvauti atrankose. Toks reiškinys gali suponuoti situaciją, kai į tam tikras pareigas nebetenduos aukšto profesinio pasirengimo pretendentai¹²¹.

3.2. Teisėjo atleidimo iš pareigų ir grąžinimo į pareigas procedūra

Aptariant pagrindinius teisėjų įgaliojimų trukmės neliečiamumo garantijos aspektus, atskleistus Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, minėta, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo turi būti paisoma nustatant teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo (darbo vietos keitimo) ar atleidimo iš pareigų tvarką, reguliuojant kitus santykius, susijusius su teisėjų paskyrimu, paaukštinimu, perkėlimu ar atleidimu iš pareigų. Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad teisėjų atleidimo iš pareigų tvarka turi būti nustatyta ne bet kokiam, o būtent Teismų įstatyme, šios tvarkos privalo laikytis visi subjektai, kurie turi įgaliojimus spręsti teisėjų atleidimo iš pareigų klausimus arba turi įgaliojimus dalyvauti sprendžiant teisėjų atleidimo iš pareigų klausimus¹²².

¹²¹ Šis klausimas buvo iškeltas Teisėjų tarybos pirmininkės, l. e. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko pareigas, teisėjos Sigitos Rudėnaitės 2021 m. birželio 3–4 d. Mykolo Romerio universiteto ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Teisėjų atrankos, vertinimo ir karjeros modelių įvairovė ir gerosios praktikos“ (jos metu vykusioje diskusijoje), <https://www.youtube.com/watch?v=7ey1FsmUay8>.

¹²² „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas“, LRKT, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta226/content>.

Pagal Konstitucijos 115 straipsnį, teisėjai (bendrosios kompetencijos teismų ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų teisėjai) atleidžiami iš pareigų įstatymo nustatyta tvarka šiais atvejais: savo noru (1 punktas); pasibaigus įgaliojimų laikui arba sulaukę įstatyme nustatyto pensinio amžiaus (2 punktas); dėl sveikatos būklės (3 punktas); išrinkus į kitas pareigas arba jų sutikimu perkėlus į kitą darbą (4 punktas); kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą (5 punktas); kai įsiteisėja juos apkaltinę teismų nuosprendžiai (6 punktas). Šie teisėjo atleidimo iš pareigų atvejai nustatyti ir Teismų įstatymo 90 straipsnio 1 dalyje.

Aptariant atitinkamas Teismų įstatymo nuostatas, reglamentuojančias teisėjų atleidimo iš pareigų tvarką, pasigendama aiškaus reguliavimo, kaip turi būti atliekama teisėjo atleidimo iš pareigų procedūra, kai Respublikos Prezidentas inicijuoja teisėjo atleidimą iš pareigų, jam pažeminus teisėjo vardą. Konstitucinis Teismas 2006 m. lapkričio 27 d. nutarime yra konstatavęs, kad nepriklausomai nuo to, yra Teisėjų garbės teismo siūlymas Respublikos Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų ar tokio siūlymo nėra, tai neapriboja, juo labiau nepaneigia Respublikos Prezidento konstitucinių įgaliojimų kreiptis į Konstitucijoje nurodytą specialią teisėjų instituciją patarimo dėl apygardos teismo teisėjo, kuris savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, atleidimo iš pareigų ir, gavus šios institucijos patarimą, atleisti tą teisėją iš pareigų. Taigi Konstitucinis Teismas minėtame nutarime aiškiai išskyrė savarankišką teisėjo atleidimo procedūrą, kai Respublikos Prezidentas inicijuoja teisėjo atleidimą iš pareigų, kai, jo manymu, teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, ir kreipiasi į specialią teisėjų instituciją (Teisėjų tarybą) dėl patarimo atleisti teisėją iš pareigų būtent šiuo pagrindu.

„Teisėjo veikos teisinį kvalifikavimą privalo pateikti ir Teisėjų taryba, kai sprendžia, ar teisėjo poelgis yra toks, kuriuo jis pažemino teisėjo vardą.“¹²³ Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarime yra konstatuota, kad specialios teisėjų institucijos patarimai Respublikos Prezidentui turi būti racionaliai argumentuoti, motyvai, dėl kurių patariama tam tikrą asmenį skirti teisėju, paaukštinti, perkelti, atleisti iš pareigų teisėją arba patariama

¹²³ Vytautas Sinkevičius, „Teisėjų tarybos diskrecijos ribos“, *Teise.pro*, <https://www.teise.pro/index.php/2020/10/28/v-sinkevicius-teiseju-tarybos-diskrecijos-ribos/>.

to asmens neskirti teisėju, nepaaukštinti, neatleisti iš pareigų (o jeigu skiriamas, paaukštinamas, perkeliamas ar atleidžiamas iš pareigų Aukščiausiojo Teismo arba Apeliacinio teismo teisėjas – patariama teikti jo kandidatūrą Seimui arba jos neteikti), turi būti aiškiai išdėstyti; šie argumentai, motyvai turi būti dėstomi suprantamai. Visuomenė turi būti informuojama apie priimtus sprendimus (patarimus Respublikos Prezidentui). Taigi Teisėjų taryba iš esmės privalo vykdyti jai iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančią pareigą tinkamai pagrįsti, argumentuoti savo sprendimus¹²⁴.

Nors minėta konstitucinė doktrina pateikia pakankamai aiškias pagrindines teisėjo atleidimo procedūros taisykles, manytina, kad teisėjo atleidimo iš pareigų atvejis, kai Respublikos Prezidentas kreipiasi į Teisėjų tarybą dėl patarimo atleisti teisėją iš pareigų, kai, jo manymu, teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, turėtų būti aiškiai reglamentuotas Teismų įstatyme. Visų pirma, jame turėtų būti nustatyti Teisėjų tarybos įgaliojimai pateikti teisėjo veikos teisinį kvalifikavimą ir priimti motyvuotą sprendimą, ar ji pritaria Respublikos Prezidento pozicijai, kad teisėjo veiksmas yra pažemintas teisėjo vardas. Antra, Teismų įstatyme turėtų būti aiškiai apibrėžta, kaip turi būti elgiamasi tuo atveju, kai dėl tų pačių teisėjo veiksmų teisėjo atžvilgiu yra inicijuota ir drausminės atsakomybės procedūra (yra kreiptasi į Teisėjų drausmės ir etikos komisiją, Teisėjų garbės teismą), ir Respublikos Prezidentas yra kreipęsis į Teisėjų tarybą dėl patarimo atleisti teisėją jam pažeminus teisėjo vardą. Atsižvelgiant į suformuotą Konstitucinio Teismo praktiką, svarstyтина, ar tokiu atveju drausminės atsakomybės procedūra neturėtų būti stabdoma ir visų pirma sprendžiama dėl Respublikos Prezidento Teisėjų tarybai pateikto kreipimosi dėl patarimo atleisti teisėją. Teisėjų tarybai motyvuotai nepatarus Respublikos Prezidentui atleisti teisėją, drausminės atsakomybės procedūra turėtų būti tęsiama ir priimamas atitinkamas sprendimas. Trečia, Teismų įstatyme turėtų būti įtvirtinta Teisėjų tarybos sprendimo patarti / nepatarti Respublikos Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų apskundimo tvarka (terminai, teisingumas ir pan.). Kaip matyti, Teisėjų tarybos vaidmuo atleidžiant teisėją iš pareigų

¹²⁴ Vytautas Sinkevičius, „Teisėjų tarybos diskrecijos ribos“, *Teise.pro*, <https://www.teise.pro/index.php/2020/10/28/v-sinkevicius-teiseju-tarybos-diskrecijos-ribos/>.

yra itin reikšmingas. Teisėjų taryba „yra atsvara Respublikos Prezidentui, kaip vykdomosios valdžios institucijai, formuojant teisėjų korpusą; tai neleidžia politinei valdžiai dominuoti teisminės valdžios atžvilgiu, užtikrina *inter alia* teismų ir teisėjų nepriklausomumą. Kita vertus, nurodyti stabdžių ir atsvarų elementai, kurios teisminė valdžia ir kitos valstybės valdžios institucijos turi viena kitos atžvilgiu, negali būti aiškinami kaip priešpriešos mechanizmai, – Konstitucijoje įtvirtinta ne jų priešprieša, o Respublikos Prezidento ir specialios teisėjų institucijos (Teisėjų tarybos) bendradarbiavimas, tarpfunkcinė partnerystė“¹²⁵.

Kitas atvejis, kai Teismų įstatyme nėra įtvirtintos aiškios procedūros, yra situacija, kai buvęs teisėjas pageidauja būti gražinamas / skiriamas į teisėjo pareigas. Teismų įstatyme yra nustatyti šie atvejai: 1) buvęs Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Aukščiausiojo Teismo, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, Europos Sąjungos Bendrojo Teismo ar Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjas be egzamino ir atrankos gali būti paskirtas Aukščiausiojo Teismo, Apeliacinio teismo, Vyriausiojo administracinio teismo, apygardos teismo, apygardos administracinio teismo ar apylinkės teismo teisėju (Teismų įstatymo 60 straipsnis); 2) buvęs teisėjas, atleistas iš pareigų savo noru, gali būti be atrankos, laikantis šiame įstatyme nustatytos teisėjo skyrimo į pareigas ir atleidimo iš pareigų tvarkos, paskirtas tos pačios ar bet kurio žemesnės pakopos teismo teisėju, jei nuo darbo teisėju pabaigos nepraėjo penkeri metai (Teismų įstatymo 61 straipsnio 1 dalis); 3) buvęs teisėjas, atleistas iš pareigų dėl jo išrinkimo, perkėlimo ar paskyrimo į šio straipsnio 3 dalyje nurodytas pareigas¹²⁶, gali būti be atrankos ir

¹²⁵ Vytautas Sinkevičius, „Teisėjų tarybos diskrecijos ribos“, *Teise.pro*, <https://www.teise.pro/index.php/2020/10/28/v-sinkevicius-teiseju-tarybos-diskrecijos-ribos/>.

¹²⁶ Teismų įstatymo 61 straipsnio 3 dalyje nurodytos šios pareigos: į Seimo ar Respublikos Prezidento skiriamo valstybės institucijos ar įstaigos vadovo, kito Seimo ar Respublikos Prezidento skiriamo valstybės pareigūno, Seimo ar Respublikos Prezidento skiriamo valstybinės (nuolatinės) komisijos ar tarybos pirmininko, pirmininko pavaduotojo ar nario, taip pat pagal specialų įstatymą įsteigtos komisijos, tarybos, fondo valdybos pirmininko ar nario, politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojo, valstybės tarnautojo statusą turinčio įstaigos vadovo, priimto į pareigas įstatyme nustatytai kadencijai, pareigas; teisinį darbą tarptautinėje organizacijoje ar institucijoje, Europos Sąjungos institucijoje ar įstaigoje, Europos Komisijos ar Tarybos įsteigtoje institucijoje, Europos Komisijos ir Europos Sąjungos

egzamino, laikantis šiame įstatyme nustatytos teisėjo skyrimo į pareigas ir atleidimo iš pareigų tvarkos, jo prašymu paskirtas tos pačios ar bet kurio žemesnės pakopos teismo teisėju, jei nuo pareigų, į kurias jis išrinktas, perkeltas ar paskirtas, ėjimo pabaigos nepraėjo dveji metai (Teismų įstatymo 61 straipsnio 2 dalis).

Atkreiptinas dėmesys, kad tik šiais Teismų įstatyme numatytais atvejais teisėjų skyrimas į pareigas galimas be atrankos procedūros. Taigi kyla klausimas, kokia teisėjo skyrimo procedūra yra taikoma šiais atvejais, kokie sprendimai priimami netenkinus buvusio teisėjo prašymo paskirti jį atitinkamo teismo teisėju (ar Respublikos Prezidentas turėtų priimti atitinkamą sprendimą šiuo klausimu, per kokį terminą jis turėtų tokį sprendimą priimti, ar per nustatytą terminą nepriėmus sprendimo skirti buvusį teisėją į pareigas turėtų būti laikoma, kad prašymas yra netenkintas, kokia tokio sprendimo apskundimo tvarka ir pan.). Manytina, kad šie klausimai turėtų būti aiškiai reglamentuoti Teismų įstatyme. Situacija, kai nėra aišku, kaip buvęs teisėjas gali įgyvendinti savo teisę būti gražintam į teisėjo pareigas, t. y. pasinaudoti Teismų įstatyme numatyta garantija grįžti į teisėjo pareigas, kelia abejonių, ar šiuo aspektu teisėjo nepriklausomumo principas yra tinkamai užtikrinamas.

3.3. Teisėjų atlyginimo nustatymas

„Svarbiausia teisėjo socialinė garantija yra deramas atlyginimas“¹²⁷. Pagal Konstitucijos 113 straipsnį, teisėjas negali užimti jokių kitų renkamų ar skiriamų pareigų, dirbti verslo, komercijos ar kitokiose privačiose įstaigose ar įmonėse; negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus teisėjo atlyginimą

valstybių narių bendrai įsteigtoje organizacijoje (konsorciume), civilinėje tarptautinėje operacijoje ar misijoje arba užsienio valstybės institucijoje; teisinis darbas Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse, konsulinėse įstaigose ir atstovybėse prie tarptautinių organizacijų, specialiosiose misijose.

¹²⁷ Elena Masnevaitė, Dovilė Pūraitė-Andrikienė ir Dainius Žalimas, „Teismų nepriklausomumas ir teisinių ginčų sprendimas, iš *Krizė, teisės viešpatavimas ir žmogaus teisės*, Egidijus Kūris (Šiauliai: AB „Titnagas“, 2015), 471, <https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/09/Monografija-Krize-teises-viespatavimas-ir-zmogaus-teises-LT.pdf>.

ir užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą. Taigi „teisėjo atlyginimo samprata Konstitucijoje atskleidžiama per negatyvųjį aspektą – visų pirma pabrėžiama, kokio atlyginimo teisėjas negali gauti“¹²⁸. Konstitucinis Teismas, pabrėždamas teisėjo pareigų nesuderinamumą su kitomis pareigomis ar kitu darbu, kurį lemia ypatinga teisėjo, taip pat teismo, kaip vienos iš valstybės valdžių, teisinė padėtis, 2001 m. liepos 12 d. nutarime, 2016 m. gegužės 16 d. sprendime¹²⁹ nurodė, kad teisėjų pareigų nesuderinamumas su kitomis pareigomis ar darbu suponuoja ir valstybės pareigą nustatyti teisėjo orumą bei profesinį statusą atitinkantį atlyginimą ir socialines garantijas. Konstitucinis Teismas taip pat yra suformavęs doktriną dėl draudimo mažinti teisėjų atlyginimus, išskyrus tuos atvejus, kai valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, tačiau tai daryti galima tik laikinai ir tik įstatymu, laikantis konstitucinio proporcingumo principo (2009 m. sausio 15 d.¹³⁰, 2010 m. balandžio 20 d.¹³¹ sprendimai); bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines (materialines) garantijas arba teismų finansavimo ribojimas traktuotini kaip kėsinimasis į teisėjo ir teismų nepriklausomumą (2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas, 2011 m. vasario 14 d.¹³², 2013 m. liepos 1 d.¹³³ nutarimai).

¹²⁸ Toma Birmontienė, „Konstitucinio Teismo nepriklausomumo konstitucinės garantijos“, iš *Konstituciniai ginčai*, Toma Birmontienė, Ingrida Danėlienė ir kiti (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2019), 146, <https://repository.mruni.eu/handle/007/16240>.

¹²⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas“, LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/61bf7cd01ba211e6acbed8d454428fb7?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=1261ba13-c161-4b92-9ab5-231c76274857>.

¹³⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. sausio 15 d. sprendimas“, LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335646?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=1261ba13-c161-4b92-9ab5-231c76274857>.

¹³¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas“, LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.370273?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=1261ba13-c161-4b92-9ab5-231c76274857>.

¹³² „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 14 d. nutarimas“, LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.392717?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=1261ba13-c161-4b92-9ab5-231c76274857>.

¹³³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. liepos 1 d. nutarimas“, LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.456751?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=1261ba13-c161-4b92-9ab5-231c76274857>.

Nors nuo minėtų Konstitucinio Teismo nutarimų priėmimo iki šiol teisėjų atlyginimai nebuvo mažinti, tačiau iki šiol buvo peržiūrėtas ir padidintas tik apylinkės lygmens teismų teisėjų atlyginimo dydis. Taigi didelei teisėjų grupei atlyginimai yra jau „išaldyti“ gana ilgą laiką. Tai iš esmės gali būti prilyginama teisėjų atlyginimų mažinimui.

Teisingumo ministerijos rengiamos 2021–2030 m. teisingumo sistemos plėtros programos projekto problemų-priežasčių medyje kaip viena iš problemų nurodomas nepakankamai užtikrinamas efektyvus ir veiksmingas bylų nagrinėjimas teismuose, kurį, be kita ko, lemia žemas atlyginimų lygis¹³⁴. Šio projekto pagrindime¹³⁵ nurodoma, kad „visų grandžių, išskyrus apylinkių, teisėjų atlyginimai nuo 2009 m. didėjo tik 5 % per 12 metų ir tik dėl bazinio dydžio ir vis dar nepasiekė 2008 m. atlyginimų lygio (vertinant be mokestinės reformos, kuria nuo 2019 m. sausio 1 d. darbdavio mokesčiai buvo perkelti darbuotojui, įtakos, nes nuo to padidėjo tik priskaičiuotas, bet ne išmokamas atlyginimas). 2009–2021 m. laikotarpiu vieną kartą nuo 2019 m. sausio 1 d. buvo didinami tik apylinkių teismų teisėjų pareiginės algos koeficientai.“ Šiame dokumente taip pat nurodoma, kad „susiklosčius tokiai situacijai, kai gerėjant valstybės ekonominei padėčiai (iki COVID-19 pandemijos) teisingumą vykdančių subjektų darbo atlygis eilę metų nebuvo didinamas, bet *de facto* sulyginamas su kitų valstybės pareigūnų gaunamu darbo užmokesčiu, neatitinka konstitucinio teisėjo statuso, konstitucinių teisinės valstybės, teisėjų nepriklausomumo, teisingo apmokėjimo už darbą principų reikalavimų. Tai neatitinka valstybės intereso užtikrinti aukščiausios kvalifikacijos teisininkų pritraukimą į teisėjų pareigas.“ „Pvz., tam tikrais atvejais atskirai didinami prokurorų, kitų pareigūnų atlyginimai arba karjeros valstybės tarnautojų pareiginės algos koeficientai nustatomi aukštesni nei teisėjų, tinkamai neįvertinant, kad teisėjai negali gauti

¹³⁴ „Teisingumo sistemos plėtros programa: NPP 8.1 uždavinys „Didinti teisingumo sistemos efektyvumą ir veiksmingumą“ ir 8.2 uždavinys „Didinti bausmių vykdymo sistemos efektyvumą““, Teisingumo ministerija, <https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/PRIE%C5%BDAS%C4%8CI%C5%B2%20MED%C5%BDIAL.pdf>.

¹³⁵ „2021–2030 m. Plėtros programos valdytojo Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Teisingumo sistemos plėtros programos projekto pagrindimas“, Teisingumo ministerija, <https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/TSP%20pagrindimas.pdf>.

kitokio atlyginimo ar priemonių, išskyrus teisėjo atlyginimą bei užmokesčių už pedagoginę ar kūrybinę veiklą.“ Taigi, šie oficialūs duomenys ir aiškus pripažinimas, kad susidariusi situacija neatitinka esminių principų, be kita ko, teisėjų nepriklausomumo principo, indikuoja skubų poreikį iš naujo svarstyti teisėjų atlyginimo nustatymo tvarką, koeficientus ir juos atitinkamai koreguoti, iš naujo nagrinėti teisėjų atlyginimų skaičiavimo sistemą, metodologiją, kad ji atitiktų šiandienos lūkesčius ir iššūkius, atsirenkant kitų valstybių gerosios praktikos pavyzdžius¹³⁶. Tarptautinės organizacijos jau ne vieną kartą atkreipė dėmesį į neproporcingą teisėjų atlyginimo dydį Lietuvoje. Europos teisėjų konsultacinės tarybos (CCJE) pranešime apie teismų nepriklausomumą ir nešališkumą 2019 m.¹³⁷ nurodyta, kad Lietuvos teisėjų atlyginimas nėra proporcingas jų profesijai ir pareigoms, dėl to gali kilti grėsmė teisėjų nepriklausomumui ir pažeidžiamumui dėl išorinio spaudimo. Minėtos Teisingumo ministerijos rengiamos programos dokumentai akivaizdžiai patvirtina, kad teisėjų atlyginimo nustatymas turi būti prioritetas ir skubiai įgyvendintinas uždavinys. Tai turi būti visų valdžios grandžių interesas ir pareiga, tai negali būti traktuojama kaip vien teismų sistemos reikalas. „Teismų sistema turi būti remiama ir vertinama kaip bendras reikalas, objektyviai pripažįstant jos svarbą mūsų valstybės / visuomenės gyvenime. Taigi atitinkamai ji turėtų būti ir finansuojama“¹³⁸.

¹³⁶ Pvz., „Estijoje yra įstatymu įtvirtinta valstybės institucijų pareigūnų darbo užmokesčio koeficientų schema, prasidedanti nuo šalies Prezidento ir atitinkamai besileidžianti žemyn. Ji susieta su valstybės bendroju vidaus produktu (BVP): jei jis auga, tai darbo užmokestis kyla visiems, jei BVP krenta – atitinkamai mažėja visų gaunamas atlygis“. Teisėjų tarybos pirmininkė Sigita Rudėnaitė, „Pradėkime nuo savęs“, *Teismai.lt* 4, 40 (2020), https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/12/d1_zurnalas_nr24_-210x2975mm-web.pdf.

¹³⁷ „Europos teisėjų konsultacinės tarybos (CCJE) 2020 m. kovo 30 d. pranešimas apie teismų nepriklausomumą ir nešališkumą (2019)“, 270 punktą, COE, <https://rm.coe.int/ccje-report-2019-situation-of-judges-en/16809e0d05>.

¹³⁸ Teisėjų tarybos pirmininkė Sigita Rudėnaitė, „Pradėkime nuo savęs“, *Teismai.lt*, 4, 40 (2020), https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/12/d1_zurnalas_nr24_-210x2975mm-web.pdf.

Išvados

Tiek nacionaliniu lygmeniu, tiek tarptautiniu lygmeniu yra skiriama gana daug dėmesio teisėjo nepriklausomumo principui užtikrinti. Teisėjo nepriklausomumo principas ir iš jo kylančios garantijos turėtų būti suprantamos plačiąja prasme, t. y. ne tik kaip teisėjo apsauga nuo galimo išorinio poveikio jam darymo (išorinis teisėjo nepriklausomumas), bet ir kaip vidinio teisėjo nepriklausomumo užtikrinimas. Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad teisėjo nepriklausomumo garantijos yra glaudžiai susijusios – pažeidus kurią nors iš jų, gali būti pakenkta teisingumo įgyvendinimui.

Teisėjo nepriklausomumo garantijos negali būti tapatinamos su privilegijomis. Teisėjas privalo tinkamai atlikti savo pareigas, laikytis elgesio taisyklių ir vykdydamas teisingumą, ir kitoje savo veikloje. Už netinkamą pareigų vykdymą, taip pat už elgesį, kuris nederą su teisėjo pareigomis, teisėjui kyla atsakomybė. Taigi teisėjo nepriklausomumo garantijos, jo pareigos ir atsakomybė koreliuoja tarpusavyje, jos yra neatskiriamos viena nuo kitos.

Vertinant teisėjo nepriklausomumo principo užtikrinimo padėtį Lietuvoje, išskirtinos sritys, kuriose teisėjo nepriklausomumo įgyvendinimas turi būti sustiprintas iš naujo svarstant (pakeičiant, papildant) galiojančią teisinį reglamentavimą ir taikytiną praktiką, tai – teisėjų atranka, teisėjų atleidimas iš pareigų (grąžinimas į pareigas) ir teisėjų atlyginimų nustatymas. Teisėjų atrankos procesuose būtina užtikrinti tinkamą kompetencijų (funkcijų) tarp Lietuvos Respublikos Prezidento, Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos ir Teisėjų tarybos paskirstymą, šių institucijų bendradarbiavimą, kad jis atitiktų esminius konstitucinius principus, įtvirtintus Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Iš teisėjų atrankos procedūros turėtų būti maksimaliai eliminuoti subjektyvūs atrankos kriterijai. Siekiant užtikrinti aiškias teisėjų atleidimo iš pareigų (grąžinimo į pareigas) procedūras, Teismų įstatyme turėtų būti nustatytas mechanizmas, kaip atliekama teisėjo atleidimo procedūra, kai Lietuvos Respublikos Prezidentas kreipiasi į Teisėjų tarybą dėl patarimo atleisti teisėją, jam pažeminus teisėjo vardą, taip pat turėtų būti reglamentuota procedūra, kaip yra sprendžiamas teisėjo skyrimo į pareigas klausimas, teisėjui naudojantis grąžinimo į pareigas be atrankos procedūra Teismų įstatymo 60 ir 61 straipsniuose numatytais atve-

jais. Vykdomosios valdžios institucijoms aiškiai pripažįstant, kad teismų sistemoje atlyginimų lygis yra per žemas, neatitinkantis konstitucinio teisėjo statuso, konstitucinių teisinės valstybės, teisėjų nepriklausomumo, teisingo apmokėjimo už darbą principų reikalavimų, valstybės intereso užtikrinti aukščiausios kvalifikacijos teisininkų pritraukimą į teisėjų pareigas, oraus, tokias pareigas einančio asmens kvalifikaciją atitinkančio teisėjų atlyginimo nustatymas turi būti prioritetas ir skubiai įgyvendintinas uždavinys.

SAFEGUARDING GUARANTEES OF THE INDEPENDENCE OF JUDGES IN LITHUANIA

Rasa Ragulskytė-Markovienė
Mykolas Romeris University

Summary. *Guarantees of the independence of judges are an integral condition for the implementation of justice, and are a measure for ensuring the protection of human rights and freedoms. The independence of judges is not a privilege, but is one of the most important obligations of a judge arising from a person's right to a fair and impartial trial. When assessing the situation of the principle of the independence of judges in Lithuania, the areas where its implementation must be strengthened (by reviewing, amending, and supplementing the existing legal regulation and applicable practice) are: the selection of judges; the appointment and dismissal of judges; and the determination of the remuneration of judges. In the process of the selection of judges, it is necessary to ensure the appropriate distribution of competencies and functions between the subjects participating in this process, and to eliminate subjective selection criteria as much as possible. The Law on Courts should establish a mechanism for conducting the procedure when the President of the Republic of Lithuania applies to the Council of Judges for advice on dismissing a judge because their conduct has discredited the name of other judges. The procedure where a judge seeks to be reinstated to the office of a judge without a selection procedure should also be regulated. With the executive authorities acknowledging that the level of salaries in the judiciary is too low, the determination of the reimbursement of judges must be made an urgent priority.*

Keywords: *the principle of judicial independence, the guarantees for the independence of the judge, external independence of the judge, internal independence of the judge, the jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, selection of judges, appointment (dismissal) of judges, remuneration of judges.*

Rasa Ragulskytė-Markovienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės instituto profesorė, socialinių mokslų (teisė) daktarė, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėja. **Mokslinių tyrimų kryptys:** aplinkos teisė, teritorijų planavimo teisė, administracinė ir administracinio proceso teisė, konstitucinė teisė.

Rasa Ragulskytė-Markovienė, professor at the Institute of Public Law at the Law School at Mykolas Romeris University, doctor of social sciences (Law), judge at the Supreme administrative court of Lithuania. **Research interests:** environmental law, territorial planning law, administrative and administrative procedure law, constitutional law.